

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**A gyermekvédelem hazai intézményrendszere:
A gyermekek védelmét szolgáló ellátások és az azokat nyújtó intézmények
Magyarországon**

Szerző: Dr. Rácskay Jenő

2017. február 23.

I. Bevezetés

Tanulmányomban a gyermekvédelem hazai intézményrendszerét kívánom bemutatni, bővebben kitérve a gyermekvédelem hazai történetére, némi nemzetközi jogi kitekintést is adva. A folyamatosan változó sokrétű jogszabályi környezetben nem könnyű naprakészen követni, hogy a gyermekek és szülei részére milyen alap és szakellátások állnak rendelkezésre, most éppen milyen intézmények, hogyan biztosítják a szülői gondoskodásból kikerülő gyermekek védelmét és ellátását. Ehhez próbálok összefoglaló jellegű tanulmányomban segítséget nyújtani. Először a magyar gyermekvédelem történetét kívánom röviden, a teljesség igénye nélkül bemutatni, majd némi nemzetközi kitekintést követően térek át a hazai gyermekvédelmi intézményrendszer részletesebb ismertetésére, ehhez keretként a gyermekvédelmi törvény rendszerét felhasználva, zárásként pedig néhány összefoglaló gondolatot fogalmaztam meg.

II. A gyermekvédelem története Magyarországon

2.1 A hazai gyermekvédelem kialakulása

A magyar gyermekvédelem története szinte egyidős a magyar államiság kialakulásával, a gyermekvédelem első írásos említése I. (Szent) István király nevéhez fűződik, első királyunk I. törvénykönyve, ha csak két rövid passzus erejéig is, de már foglalkozott az özvegyek és árvák védelmével. Először az elhagyatott gyerekeket Szent Gellért püspök gyűjtötte össze és alapított számukra otthont, a hazai alapítású pálos rend célja pedig a betegek ápolása és az árva gyerekek gondozása volt. A középkorban csak a vagyonos árvákkal foglalkoztak, az árvákról való gondoskodást jellemzően a kisebb közösségek, illetve főként az egyházak végezték. Ekkor még az állam nem gondoskodott az árva gyermekekről, viszont a püspök kötelességévé tette az árvák és az özvegyek oltalmazását. A reneszánsz második felében elszórtan ugyan, de árvaházak és szeretetházak jöttek létre valamely kolostorhoz kapcsolódva.

2.2. A gyermekvédelem fejlődése a 18. és 19. században

A gyermekvédelem addig meglehetősen lassú fejlődésében az első nagyobb ugrás a 18. században történt, 1711-ben I. József hozott rendeletet a vagyonos árvákra vonatkozóan, melléjük a gyámhoz hasonló ún. „tutorokat” neveztek ki, majd 1724-ben is kiadásra került egy császári rendelet, mely arról rendelkezett, hogy minden községnek gondoskodnia kell a szegényekről és az árvákról. Az első árvaházak az 1740-es években jöttek létre, 1741-ben Nemescsón, majd 1749-ben Kőszegen, ezek még főképpen magánadományokból működtek. A 19. században elsőként Brunszvik Teréz alapított óvodát, korabeli nevén kiseddóvót, mely 1828-ban nyílt meg. Ez az intézmény inkább kisgyermek-iskolaként működött, elsősorban azoknak biztosított ellátást, akik napközbeni munkájuk miatt nem tudták megoldani kisgyermekük gondozását. Ezt követően már országsszerte jöttek létre hasonló intézmények, a falusi kiseddóvók például az uradalmi cselédek gyermekeinek napközbeni ellátását biztosították. Az óvodák száma az 1860-as évekre már elérte a 80-at, az első bölcsődét pedig 1852-ben nyitották meg Pesten. Elmondható, hogy ebben az időszakban indult igazán komoly fejlődésnek a hazai gyermekvédelem, Schöpf-Mérei Ágost 1839-ben megalapította az első hazai gyermekkórházat, majd 1845-ben nyílt meg az első hazai javítóintézet. Az egyre jobban iparosodó nyugat-európai országokban a gyermekmunka is kezdett nagyobb méreteket ölteni, így az erősödő munkásmozgalmak követeléseinek eredményeként először Angliában, 1833-ban fogadtak el olyan törvényt, amely megtiltotta a 9 évesnél fiatalabb gyermekek foglalkoztatását és az idősebb gyermekek munkaidejét is korlátozta. Érdeemes megjegyezni, hogy a reformkori Magyarország sem maradt el sokkal, hiszen az 1844-es ipari törvényben már korlátozták a gyermekmunkát, a 12 évnél fiatalabb gyermekek foglalkoztatását egyenesen meg is tiltották. Újabb nagy lökést a fejlődésben a kötelező elemi iskolai oktatás 1868-as bevezetése adott. Az egyre gyarapodó árvaházak mind nagyobb száma pedig már szükségessé tette valamilyen országos szerv létrehozását, ez lett a Gyermekvédő Egyesület, mely 1889-ben alakult meg és kezdetben 105 szeretetházat és árvaházat működtetett. A gyermekvédelem fejlődése ekkor már a jogalkotásban is megfigyelhető volt, az 1899. évi XXI. törvénycikk kimondta, hogy az állam a hatóságilag elhagyatottak nyilvánított gyerekek számára 7 éves korukig a felmerült gondozási és ápolási költségeket az Országos

Betegellátási Alapból kellett fedezni, így az állami felelősségvállalás is megjelent a gyermekekről való gondoskodás területén.

2.3. Gyermekvédelem a 20. század első felében

A hazai intézményes gyermekvédelem terén döntő előrelépést a Széll Kálmán nevéhez fűződő, az elhagyatott gyermekekkel kapcsolatos állami felelősségvállalást meghatározó 1901. évi VIII. és XXI. törvénycikkek jelentettek. Az 1901. évi VIII. törvénycikk rendelkezett az állami gyermekmenhelyek felállításáról, a törvénycikk az elhagyottnak nyilvánított 7 éven aluli gyermekek védelme érdekében a fővárosban és az ország nagyobb városaiban létrehozandó intézményrendszer felállítását rendelte el, továbbá szabályozta, hogy ki tekinthető elhagyott gyermeknek, és rendelkezett arról, hogy azokon a helyeken kell gyermek-menhelyet létrehozni, ahol bábaintézet működik, és ahol a gyermekmenhely működését a helyi társadalom emberbaráti tevékenysége megfelelően biztosítani tudja. A gyermekmenhelyeken kezdetben csak a beteg, gyenge fejlettségű, ápolást és orvosi gondozást igénylő gyermekeket lehetett elhelyezni, csak később terjesztették ki a rendszert valamennyi elhagyott gyermek számára. A hálózat teljesen 1908-ra épült ki, ekkora már mintegy 18 ilyen intézmény működött országszerte. A törvény arra is tartalmazott előírásokat, hogy a gyermek kiemelése miként történjen, az eljárás lefolytatására hatáskörrel és illetékességgel pedig a gyámszékek rendelkezzenek. Ekkor egyébként már ismert eljárás volt a gyermek ideiglenes elhelyezése is, bár szabályai még jelentősen különböztek a ma ismert hasonló eljárásétól. A kiemelt gyermekek nevelőszülőkhöz, illetve egy részük az ún. telepekre került, melyek ott létesültek, ahol adott településen több nevelő család élt. Az 1901. évi XXI. törvénycikk alapján az állam elismerte az árvák befogadását magánárvaházakba, vagy más jótékony céllal létrehozott intézetekbe is, részükre a költségvetésből támogatást is biztosított. Az állami gyermekmenhelyek által gondozott 7-15 éves kor közötti gyermekek, ha erre volt lehetőség, akkor az intézmény kötelékébe maradhattak, a kivételes tehetségű gyermekek képzésére az állami tanintézeteknél ingyenes ellátást biztosítottak. Azokat a 7 éves kort betöltött gyermekeket, akik a menhelyen nem maradhattak, gondviselőknél, elsősorban gazdáknál és iparosoknál lehetett elhelyezni, ez azonban az ellátás fejében ugyan, de tulajdonképpen ingyen gyermekmunkát biztosított a

gondviselőknél, bár az is igaz volt, hogy a gyermekek így szakmát tanulhattak, mellyel későbbi megélhetésük is biztosítható lett. Az állami gondoskodás mellett számos társadalmi szervezet és egyesület is végzett gyermekvédelmi tevékenységet, a rendszer széttagoaltsága miatt szükségessé vált egy központi intézmény felállítása, ezért 1912-ben létrejött az Országos Gyermekvédelmi Központ. Már az első világháború alatt, 1915-ben alakult meg a Stefánia Szövetség, az anya és csecsemők védelme céljából, számos anya és csecsemővédelmi intézetet, tejkonyhát és szülőotthont hozva létre, és vállalva működtetésüket. Ennek utódjaként 1925-ben jött létre a Zöldkereszt Egyesület, mely szintén a prevenció és a gondozási tevékenységet végzett, többek között szerepet játszott a védőnők képzésében, illetve a családsegítés és szociális munka létrejöttében.

2.4. Gyermekvédelem a 20. század második felében és a mai gyermekvédelmi szabályozás kialakulása

A gyermekvédelmi rendszer a II. világháborúig nem sokat változott, azonban háború végére az árván maradt gyermekek száma drasztikusan megemelkedett, róluk valahogy gondoskodni kellett, ami a kivérzett és szétrombolt országban komoly nehézségekbe ütközött. A háborút követő első években jelentős volt a Nemzetközi Vöröskereszt gyermekvédelmi tevékenysége, a nemzetközi szervezet otthont tartott fenn a gyermekek részére, a Nemzeti Segély, amely 1945 januárjában jött létre, pedig igen rövid időn belül országos gyermekvédelmi hálózatot épített ki. Ebben az időben jelentős változás következett be a jogi szabályozás terén, az 1946. évi XXIX. törvény eltörölte a törvénytelen gyerek fogalmát, és minden gyermeknek egyenlő jogokat biztosított. Az elkövetkező időszakban, a pártállami rendszer kialakulásával a gyermekvédelmi koncepció is alapvetően megváltozott, az állam vette át fenntartó szerepét, a csecsemőotthonok, gyermekmenhelyek megszűntek, a nevelőszülői hálózat fokozatosan visszafejlődött, helyüket állami nevelő és csecsemőotthonok vették át. Az 50-es években jöttek létre a gyermekvárosok, a legnagyobbat 1957-ben, Fóton nyitották meg. 1968-ban kezdődik meg a Nevelési Tanácsadók hálózatának kiépítése. Érdeemes megjegyezni, hogy ebben az időszakban gyermekvédelmi törvény még nem létezett, a gyermekvédelemre vonatkozó szabályok a Családjogi törvénybe kerültek beemelésre, többek között a Csjt. tartalmazta a gyermekvédelem hatósági

intézkedéseit, de csak nagyvonalakban, a részletes szabályokat külön kormányrendelet határozta meg. A gyermekvédelem terén a 80-as években komoly fejlődés indult meg, 1984-ben került átadásra az első S.O.S. Gyermekfalu Battonyán, mely már nem állami intézményként, hanem egy nemzetközi szervezet tagjaként, külföldi támogatással került felépítésre, a battonyai gyermekfalut később a kecskeméti és a kőszegi követte. Ennek a gondozási formának sajátossága, hogy családi házakban, családszerű közösségben nevelődnek a gyermekek, a gyermekcsoportokat egy-egy házanya gondozza, akinek vállalnia kell az, hogy nem köt házasságot és nem szül gyermeket. 1986-tól már a hivatásos nevelőszülők alkalmazására is sor kerül, a legalább 5 gyermeket vállaló családokban az anya főállású, míg az apa pedig mellékállású munkavállalója lett a Gyermek- és Ifjúságvédelmi Intézeteknek. Ugyancsak 1986-ban kezdték meg működésüket a Családsegítő Központok, ezek feladata a családgondozás, a helyi szociális helyzet és a segélyezés lehetőségeinek feltérképezése, megteremtése, továbbá a családtámogató, segítő szaktanácsadás volt. Az 1980-as években kezdtek el megjelenni azok az intézkedések is, amelyek a gyermek családban nevelkedését segítették elő, ilyen volt például a ma is meglévő családi pótlék. A rendszerváltást megelőzően elkezdett az irányzat teret nyerni, hogy a gyermeknek a családban jobb helye van, mint az állami fenntartású bentlakásos intézményekben, így a nagy létszámú gyermekotthonokat elkezdtek felváltani a lakóházas családi csoportok, újjáélesztve a nevelőszülői munkát, és fontossá vált a családgondozás, valamint a prevenció munkája. Hosszas előkészítés után 1989-ben elfogadták a Gyermek Jogairól szóló ENSZ Egyezményt, melyet Magyarország 1991-ben ratifikált. Az önálló gyermekvédelmi törvényre viszont még 1997-ig várni kellett, ekkor fogadta el az Országgyűlés a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényt, rövidítve a Gyvt.-t., mely ma is hatályban van, bár kétségtelen, hogy nem sok olyan része maradt, amely nem esett át több-kevesebb módosításon. A törvény - először a gyermekvédelem hazai története során - egységesen szabályozza a gyermekek védelmét biztosító pénzbeli, természetbeni, személyes gondoskodást nyújtó alap-, és szakellátásokat, a gyermekvédelmi gondoskodás szabályait, illetve a gyámügyi igazgatás szervezetrendszerét. A Gyvt. hatályba lépése óta számtalan módosításon esett át, jelentősebben 2002-ben, 2003-ban, illetve az EU csatlakozás miatt jogharmonizáció jegyében 2004-ben módosították, illetve egészítették ki, ekkor a törvény hatályát kiterjesztették a letelepedési,

bevándorlási engedéllyel rendelkező, menekültként elismert gyermekekre és szüleikre is, továbbá a munkavállalók szabad mozgásáról szóló EGK rendeletben meghatározott személyekre is.

III. A gyermekvédelem nemzetközi szabályozása

3.1. Az ENSZ Gyermek Jogairól szóló New York-i Egyezmény előzményei

A nemzetközi gyermekjogi egyezmények története egészen a 20. század első évtizedéig vezethető vissza, az első jelentős gyermekekkel foglalkozó nemzetközi egyezmény ugyanis 1902. június 12-én Hágában került elfogadásra, mely a kiskorúak gyámságának szabályozásáról szólt. A következő komolyabb lépés a máig fennálló Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) 1919-es megalakulása volt, a ma már az ENSZ szakosodott szervezeteként működő ILO napjainkig dolgoz ki egyezményeket a gyermekmunka szabályozására, annak minél jobban történő visszaszorítása érdekében. A Népszövetség által 1924-ben elfogadott a Genfi Nyilatkozat előremutatón állapította meg, hogy a gyermek védelmével kapcsolatban az országok közötti együttműködést erősíteni kell. A II. világháború után megalakul az Egyesült Nemzetek Szervezete, 1948-ban fogadja el szervezet közgyűlése az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, az ebben foglalt jogok ugyanúgy vonatkoznak a gyermekekre is, és vannak olyan rendelkezései, amelyek kifejezetten gyermekeket érintik, többek között deklarálja a házassághoz, a családalapításhoz, az anyaság és a gyermekkor támogatásához való jogot, és elismeri a gyerekek különleges segítséghez és támogatáshoz való jogát. 1959-ben fogadja el az ENSZ közgyűlése a Gyerekek Jogairól szóló Nyilatkozatot, amely már bővebben kitér a gyermekek jogaira, felhívja a kormányokat, hogy ismerjék el és biztosítsák a gyermeki jogokat. 1961-ben születik meg az Európai Szociális Charta, melyben a gazdasági és szociális alapvető jogok kerülnek megfogalmazásra, de olyan rendelkezések is tartalmaz, melyek a kifejezetten a gyerekek vonatkoznak, például a gyermek munkavállalására vonatkozó jogok, illetve a gyermek és fiatalok, illetve a család szociális, de a gyermekek jogi és gazdasági védelmével kapcsolatban is fogalmaz meg intézkedéseket. 1966. december 16. napján kerül elfogadásra a Polgári és politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, mely többek között rendelkezik arról, hogy a házasság felbomlása után milyen intézkedéseket kell tenni a gyermek

védelme érdekében. Deklarálja, hogy minden gyermeknek joga van állampolgárság megszerzésére, születése után minden gyermeket nyilvántartásba kell venni és névvel ellátni, illetve, hogy minden gyermeknek joga van olyan védelmi intézkedésre, amelyeket a gyermek helyzete, családja, társadalma részéről megkíván. Ugyanazon a napon fogadta el az ENSZ közgyűlése a Gazdasági Szociális és Kulturális Jogok Egyezségokmányát, mely szintén tartalmaz családjogi vonatkozású rendelkezéseket, de olyan oktatásra és egészségügyre vonatkozó rendelkezéseket is, amelyek gyerekeket is érintik. Az ENSZ 1986. december 3. napján megtartott közgyűlésén kerül elfogadásra a Gyermek Védelmére és Jólétére Alkalmazandó Szociális és Jogi Elvekről című nyilatkozat, melynek preambuluma kimondja, hogy a gyermekeknek a családban, szeretetben, erkölcsi és anyagi biztonságban kell felnőniük, emellett a Nyilatkozat kitér a család és gyermek jólétére, a nevelői felügyeletre és örökbefogadásra.

3.2. Az ENSZ Gyermek Jogairól szóló New York-i Egyezmény

A gyermekvédelem nemzetközi jogi szabályozásában igazi mérföldkőnek számít a hosszas előkészítés után, 1989. november 20. napján jött létre a Gyermek Jogairól szóló Egyezmény, melyet az ENSZ New Yorkban megtartott közgyűlése fogadott el, és az első olyan nemzetközi egyezmény, mely átfogóan és részletesen szabályozza a gyermekekre vonatkozó jogokat. Az Egyezményről alapvető célja különös védelem és támogatás biztosítása a gyermek részére. Az Egyezmény 3. cikke az egész dokumentumon átívelő alapelvet tartalmaz, amit jogalkotási és eljárásjogi szempontból is követelményként fogalmaz meg a csatlakozó államok részére. Az Egyezmény az aláíró államoknak kötelezettséget ír elő, hogy a benne foglaltakat betartsák, és meg tegyék a szükséges intézkedéseket, a jogharmonizáció, intézményrendszer kiépítése, és jogszabályok betartatása érdekében. Az Egyezmény 6. cikke fogalmazza meg a gyermek élethez való jogát, a 7 és 8. cikk a gyermek anyakönyvezéséhez, névviseléséhez, állampolgársághoz való jogával foglalkozik. Alapvető polgári, politikai jogokat a véleménynyilvánítás szabadságát a 13. cikkben, gondolat, lelkiismeret, vallásszabadságát 14. cikkben, míg az egyesülési és békés gyülekezési jog a 15. cikkben kerül szabályozásra. A 11. cikk a gyermek törvényellenes külföldre utaztatásáról és ott-tartásáról szól, a 32. cikk a gyermekmunkáról, a 34. cikk a gyermek nemi kizsákmányolással és nemi erőszakkal, a 35. cikk a gyermekkereskedelemmel, a 36. cikk

pedig a kizsákmányolással kapcsolatban fogalmaz meg intézkedéseket. Az Egyezmény 18. cikke továbbá foglalkozik a szülők felelősségével, az állam szerepével a szülők segítségének terén. A 24. cikk a gyermek egészségéhez kapcsolódó jogokat, és állami intézkedéseket írja le, míg a 28. és 29. cikk az oktatással foglalkozik. Az Egyezmény kitér még a gyermek speciális csoportjainak külön védelmére, ide tartoznak a családjából kiemelt, a szellemileg vagy testileg sérült gyermek, vagy valamely kisebbséghez tartozó gyermekek. Az Egyezmény mindezek mellett létrehozta a Gyermekjogi Bizottságot, amely egy nemzetközi független szakértőkből álló testületet, és az Egyezményhez csatlakozó államok kormányainak kötelezően benyújtott jelentéseit vizsgálja azért, hogy véleményével, ajánlások formájában elősegítse az Egyezmény elvárásainak és céljának megvalósulását. Magyarország az első jelentését 1996-ban nyújtotta be, a legfrissebb jelentés pedig a 2012. évben készült el. A jelentést a Bizottság 2014 szeptemberében tárgyalta meg, majd 2014. október 14. napján tette közzé zárómegjegyzéseit és ajánlásait. Az ajánlás szerint hazánkban hiányzik a gyermekjogi stratégia és cselekvési terv kialakítása, továbbá a gyermek "mindenekfelett álló" érdekeinek következetes érvényesülése. Szükséges továbbá a testi fenytés tilalmának és az erőszakmentes nevelés népszerűsítése. A Bizottság erősen kifogásolta tankötelezettségi korhatár 16 évre történő leszállítását, illetve a büntethetőségi korhatár 12 évre történő leszállítását bizonyos bűncselekmények esetében, aggasztónak találta növekvő a gyermekszegénységet és a diszkrimináció elleni nem túl hatékony állami fellépést is.

IV. A hazai gyermekvédelem jogi szabályozása

4.1. A gyermekvédelmi törvény előzményei, hatályba lépése és fontosabb módosításai

A jelenleg hatályos gyermekvédelmi törvényt megelőzően nem volt egységes gyermekvédelmi jogszabály hazánkban, a szocializmus idején a Családjogi törvénybe emelték be a gyerekvédelemmel kapcsolatos rendelkezéseket, továbbá a részletszabályokat kormányrendelettel állapították meg. A rendszerváltást megelőzően a gyermekvédelmi rendszer teljes egészében állami fenntartásban működtek, a nem állami intézmények csak nyolcvanas évek végén kezdtek újra megjelenni. A

rendszerváltást követő változások hatásait az akkori gyermekvédelmi rendszerrel és ellátásokkal, illetve jogszabályi háttérrel már nem lehetett megfelelően kezelni, ezért Magyarország is megkezdte az intézményi rendszer modernizációját. Ebben nagy szerepe volt a fent már ismertetett New York-i Egyezménynek, ennek aláírásával ugyanis hazánk vállalta, hogy az abban foglaltaknak megfelelően intézkedéseket fog tenni a gyermekvédelem területén, ehhez pedig meg kellett teremtenie a szükséges jogszabályi háttérrel. Először az akkor hatályos Alkotmányt módosították, hogy megfeleljen a jogállamiság feltételeinek, így többek között már a gyermekeket érintő rendelkezéseket is tartalmazott, valamint biztosította a Gyermekek Jogairól szóló Egyezményben megfogalmazott elvek megvalósulásainak jogi kereteit, valamint a nemzetközi egyezményekből keletkező kötelezettségek betartását. A gyermekeket érintő rendelkezések az Alkotmány 15-16, illetve a 67. §-aiba kerültek bele, amellett, hogy az jogokra és kötelezettségekre vonatkozó általános rendelkezések, az értelemszerű kivételekkel természetesen a gyermekekre is vonatkoznak. A kifejezetten gyermekekre vonatkozó rendelkezések szerint a Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét, különös gondot fordít az ifjúság létbiztonságára, oktatására és nevelésére, védelmezi az ifjúság érdekeit, illetve minden gyermeknek joga van a családja, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges. A szülőket továbbá megilleti az a jog, hogy a gyermeküknek adandó nevelést megválasszák. A New York-i Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXVI. törvényt az Országgyűlés 1991. november 12. napján fogadta el. Az Országgyűlés 47/1991 (IX. 15.) illetve 55/1992. (X. 1.) határozatai felhívták a Kormányt, gondoskodjon megfelelő jogszabályok megalkotásáról. A Kormány 3017/1995. számú határozattal fogadta el a gyermekek védelméről, valamint a szociális és gyámhivatalokról szóló törvény koncepcióját, majd 1997. április 22. napján szavazta meg az Országgyűlés a gyermek védelméről és gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényt (Gyvt.). Ezzel jött létre a jelenleg is működő gyermekvédelmi rendszer, ami több különböző alrendszerből tevődik össze, valamint kettős funkcióval is rendelkezik, egyrészt a gyermekjóléti alapellátásokon keresztül biztosított ellátásokat, másrészt a családjából kikerült gyermek részére a gyermekvédelmi szakellátáson keresztül nyújtott családpótló, vagy családi modellhez közelítő ellátást. Az Alaptörvényt az Országgyűlés 2011. április 25. napján fogadta el, az Alaptörvény is tartalmazza a gyermekekre vonatkozó rendelkezéseket, és már külön cikkekben foglalkozik a

gyermekkel. Újdonság, hogy a gyermekmunkával kapcsolatban is fogalmaz meg szabályokat, a XVI. cikk a külön jogszabályban meghatározott kivételektől eltekintve tiltja a gyermekek foglalkoztatását. A Gyvt. módosítására az elfogadása óta eltelt csaknem 20 év alatt számos alkalommal került sor, jelentősebben 2002-ben, 2003-ban, illetve az EU csatlakozás miatt jogharmonizáció jegyében, 2004-ben módosították, ekkor a törvény hatályát kiterjesztették a letelepedési, bevándorlási engedéllyel rendelkező, menekültként elismert gyermekekre és szüleikre is, továbbá a munkavállalók szabad mozgásáról szóló EGK rendeletben meghatározott személyekre is. Legutóbbi módosításaira az közigazgatási rendszer átalakítása, illetve az új Polgári Törvénykönyv elfogadása miatt került sor, utoljára a 2015. évi CXXIII. törvény és a 2016. évi CLXVI. törvény módosította és egészítette ki jelentősen a meglévő szabályozást. A Gyvt. alkalmazásával kapcsolatos részletszabályokat részben a 15/1998. (IV.30). Népjóléti Miniszteri rendelet tartalmazza, míg 513/2013. (XII. 29.) Kormányrendeletben a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony és a helyettes szülői jogviszony részletes szabályozása található meg, további részletező és kiegészítő szabályozást több miniszteri rendelet is tartalmaz.

4.2. A gyermekvédelem törvényi célja, alapelvei és hatálya

A törvény célját a jogalkotó a következőképpen fogalmazta meg: „E törvény célja, hogy megállapítsa azokat az alapvető szabályokat, amelyek szerint az állam, a helyi önkormányzatok és a gyermekek védelmét ellátó természetes és jogi személyek, továbbá jogi személyiséggel nem rendelkező más szervezetek meghatározott ellátásokkal és intézkedésekkel segítséget nyújtsanak a gyermekek törvényben foglalt jogainak és érdekeinek érvényesítéséhez, a szülői kötelességek teljesítéséhez, illetve gondoskodjanak a gyermekek veszélyeztetettségének megelőzéséről és megszüntetéséről, a hiányzó szülői gondoskodás pótlásáról, valamint a gyermekvédelmi gondoskodásból kikerült fiatal felnőttek társadalmi beilleszkedéséről”. A fent megfogalmazott jogalkotói cél mellett az alapelvek olyan elvi jelentőségű szabályok, amelyeket a gyermek védelmét ellátó intézményeknek, szervezeteknek és személyeknek a törvény alkalmazása során figyelembe kell venniük. A legfontosabb ezek közül a gyermek mindenek feletti érdekének figyelembe vétele, de hasonlóan fontos, hogy együtt

kell működni a gyermek családjával, annak érdekében, hogy elősegítsék a gyermek családjában való nevelkedését. A törvényben megjelenő alapelvek a következők: a gyermek érdekei elsőbbségének elve, az együttműködés és a prevenció elve, a családból kikerült gyermekek biztonságának elve, az önkéntesség elve, a hátrányos megkülönböztetés tilalma, illetve az egyenlő bánásmód elve.

A törvény személyi hatálya az eredeti szabályozáshoz képest jelentősen kibővült, jelenleg kiterjed többek között a Magyarország területén tartózkodó magyar állampolgárságú, valamint a letelepedett, bevándorolt, illetve befogadott jogállású, továbbá a magyar hatóságok által menekültként, oltalmazottként, illetve hontalanként elismert gyermekekre, fiatal felnőttekre és szüleire, továbbá arra a tizennyolcadik életévét be nem töltött menedékjogi kérelmet benyújtó külföldi gyermekekre, aki jogszabály vagy szokás alapján felügyeletéért felelős nagykorú személy kíséréte nélkül lépett Magyarország területére, vagy a belépést követően maradt felügyelet nélkül, mindaddig, amíg ilyen személy felügyelete alá kerül feltéve, hogy az illető gyermek kiskorúságát a menekültügyi hatóság megállapította.

Kiegészítő szabályként a Gyvt.-t a Magyarország területén kívül tartózkodó magyar állampolgárságú gyermek és fiatal felnőtt, valamint szülei gyámügyében a törvényt akkor kell alkalmazni, ha nemzetközi szerződés vagy más jogszabály szerint a személyes joguk az irányadó.

4.3. Alapvető jogok és kötelességek a Gyvt.-ben

A Gyvt. felsorolja a gyermek és szülő alapvetői jogait és kötelezettségeit, a törvény először a gyermekek jogait sorolja fel, ezek a következők: a gyermeknek joga van a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, egészséges felnevelkedését és jólétét biztosító saját családi környezetében történő nevelkedéshez, joga van ahhoz, hogy segítséget kapjon a saját családjában történő nevelkedéséhez, személyiségének kibontakoztatásához, a fejlődését veszélyeztető helyzet elhárításához, a társadalomba való beilleszkedéséhez, valamint önálló életvitelének megteremtéséhez. A törvény külön kitér a hátrányos helyzetű és a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekekre is, akiknek joguk van ahhoz, hogy

fokozott segítséget kapjon a fejlődését hátráltató körülmények leküzdéséhez és esélyeinek növeléséhez, míg a fogyatékos, tartósan beteg gyermeknek joga van a fejlődését és személyisége kibontakozását segítő különleges ellátáshoz. A gyermeknek joga van ahhoz, hogy a fejlődésére ártalmas környezeti és társadalmi hatások, valamint az egészségére káros szerek ellen védelemben részesüljön, joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással - fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal -, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez. A gyermek nem vethető alá kínzásnak, testi fenyegetésnek és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek, illetve bánásmódnak. A gyermeknek joga van ahhoz, hogy a védelme érdekében eljáró szakemberek - különösen a gyermek bántalmazásának felismerése és megszüntetése érdekében - egységes elvek és módszertan alkalmazásával járjanak el. A gyermeknek joga van ahhoz, hogy a médiában fejlettségének megfelelő, ismeretei bővítését segítő, a magyar nyelv és kultúra értékeit őrző műsorokhoz hozzáférjen, továbbá hogy védelmet élvezzen az olyan káros hatásokkal szemben, mint a gyűlöletkeltés, az erőszak és a pornográfia. Itt érdemes megjegyezni, hogy a jogalkotó a média működését szabályozó jogszabályokban külön-külön szabályozza a gyermekek káros hatásokkal szembeni védelmét. A gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el, kizárólag anyagi okból fennálló veszélyeztetettség miatt nem szabad családjától elválasztani. Ha erre mégis sor kerülne gyermeknek joga van a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodást helyettesítő védelemhez. A 12 év alatti gyermek átmeneti gondozását és otthont nyújtó ellátását elsősorban befogadó szülőnél kell biztosítani. A gyermek helyettesítő védelme során tiszteletben kell tartani lelkiismereti és vallásszabadságát, továbbá figyelemmel kell lenni nemzetiségi, etnikai és kulturális hovatartozására. A törvény szabályozza a gyermekek kapcsolattartási jogát is, a gyermeknek a szülő felügyeleti joga megszűnése esetén is joga van származása, vér szerinti családja megismeréséhez és - a vér szerinti család beleegyezése mellett - a kapcsolattartáshoz, illetve joga van ahhoz, hogy mindkét szülőjével kapcsolatot tartson abban az esetben is, ha a szülők különböző államokban élnek. A gyermeknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz, és ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai érvényesítésének lehetőségeiről, továbbá ahhoz, hogy a személyét és vagyonát érintő minden kérdésben közvetlenül vagy más módon meghallgassák, és véleményét korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel figyelembe vegyék. Szabályozásra került

a gyermek panaszjoga is, a gyermeknek joga van ahhoz, hogy az őt érintő ügyekben az e törvényben meghatározott fórumoknál panasszal éljen. A gyermeknek joga van ahhoz, hogy alapvető jogai megsértése esetén bíróságnál és törvényben meghatározott más szerveknél eljárást kezdeményezzen. A Gyvt. külön kitér a nevelésbe vett gyermek jogaira is, ezek közül kiemelendő a gondozási helyének megváltoztatásának kezdeményezési joga, ezért, hogy a gyermekével vagy testvéreivel való együttes elhelyezését kezdeményezze, illetve, családi környezetébe való visszatérésének kezdeményezésére irányuló jog.

Érdemes megjegyezni, hogy a gyermekek jogainak fokozottabb védelme érdekében 2014. március 15-től jelenik meg a jogi szabályozásban a gyermekvédelmi gyám, akinek feladatai közé tartozik a kirendelő határozat alapján a gyermek érdekének képviselete, jogai gyakorlásának elősegítése, a gyermek véleményének megismerése és közvetítése azt az ellátást nyújtó szolgáltató, intézmény, illetve a gyermek ügyeivel foglalkozó hatóságok felé, ezen kívül ellátja a gyermek törvényes képviseletét és a jogszabályban meghatározott ügyekben eljárást is kezdeményezhet.

Míg a gyermekek esetében csak az őket megillető jogokat, addig a szülők esetében a jogukat és egyben kötelességeiket is szabályozza a törvény. A szülő jogosult és köteles arra, hogy gyermekét családban gondozza, nevelje és a gyermeke testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges feltételeket, valamint az oktatásához és az egészségügyi ellátásához való hozzájutást biztosítsa. A gyermek szülője jogosult arra, hogy a gyermeke nevelkedését segítő ellátásokról tájékoztatást, neveléséhez segítséget kapjon, jogosult és egyben köteles gyermekét annak személyi és vagyoni ügyeiben képviselni. A szülő köteles gyermekével együttműködni, és emberi méltóságát tiszteletben tartani, gyermekét az őt érintő kérdésekről tájékoztatni, véleményét figyelembe venni, gyermekének a jogai gyakorlásához iránymutatást, tanácsot és segítséget megadni, továbbá gyermeke jogainak érvényesítése érdekében a szükséges intézkedéseket megtenni, illetve a gyermeke ellátásában közreműködőkkel együttműködni. A nevelésbe vett gyermek szülőjének jogai külön kerültek felsorolásra, ezeket pedig csak akkor gyakorolhatja, ha szülői felügyeleti joga nem szűnt meg. Ebben az esetben a szülő jogosult arra, hogy a gyermeke gondozójától, vagy a gyermekvédelmi gyámjától a gyermeke elhelyezéséről, neveléséről,

fejlődéséről rendszeres tájékoztatást, a kapcsolattartáshoz segítséget kapjon, kérhesse gyermeke gondozási helyének megváltoztatását, a gyermeke családba történő visszahelyezése érdekében a települési önkormányzattól megfelelő segítséget kapjon, a gyermeke sorsát érintő lényeges kérdésekben meghallgassák. A nevelésbe vett gyermek kapcsolattartásra feljogosított szülője jogosult és köteles a gyermeke gondozását ellátókkal együttműködni és gyermekével kapcsolatot tartani. Ezen kívül köteles minden tőle elvárható megtenni gyermeke családba történő visszahelyezéseért, tiszteletben tartani a nevelőszülő családját és otthonát, az intézményben dolgozó személyeket, valamint köteles betartani az intézmény házirendjét, illetve a gyermeke ellátásáért gondozási díjat fizetni.

4.4. A gyermekvédelem rendszere

A Gyvt. meghatározza a gyermekvédelem fogalmát: a gyermekek védelme a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítésére, veszélyeztetettségének megelőzésére és megszüntetésére, valamint a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodásból kikerülő gyermek helyettesítő védelmének biztosítására irányuló tevékenység. Az állam a gyermekek védelmét természetbeni és személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások, illetve gyermekvédelmi szakellátások, valamint a törvényben meghatározott hatósági intézkedésekkel biztosítja. A gyermekvédelem ellátásainak és intézkedések rendszere az alábbiakból tevődik össze:

Pénzbeli és természetbeni ellátások:

- a) a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény,
- b) a gyermekétkeztetés,
- c) a gyermektartásdíj megelőlegezése,
- d) az otthonteremtési támogatás.

A személyes gondoskodás keretébe tartozó gyermekjóléti alapellátások:

- a) a gyermekjóléti szolgáltatás,
- b) a gyermekek napközbeni ellátása,
- c) a gyermekek átmeneti gondozása.

A személyes gondoskodás keretébe tartozó gyermekvédelmi szakellátások:

- a) az otthont nyújtó ellátás,
- b) az utógondozói ellátás,
- c) a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás.

A gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedések:

- a) a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet fennállásának megállapítása,
- b) a védelembe vétel,
- c) a családbafogadás,
- d) az ideiglenes hatályú elhelyezés,
- e) a nevelésbe vétel,
- f) a nevelési felügyelet elrendelése,
- g) az utógondozás elrendelése,
- h) az utógondozói ellátás elrendelése,
- i) a megelőző pártfogás elrendelése.

A gyermekek védelmét biztosító hatósági feladat- és hatásköröket a helyi önkormányzat képviselő testülete és a gyámhatóság gyakorolja. A gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatot látják el a törvényben meghatározott alaptevékenység keretében az egészségügyi szolgáltatást nyújtók, így különösen a védőnői szolgálat, a házi orvos, a házi gyermekorvos, a személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók, a köznevelési intézmények, a rendőrség, az ügyészség, a bíróság, a pártfogó felügyelői

szolgálat, az áldozatsegítés és a kárenyhítés feladatait ellátó szervezetek, a menekülteket befogadó állomás, a menekültek átmeneti szállása, a társadalmi szervezetek, egyházak, alapítványok és a munkaügyi hatóság, valamint a javítóintézet és a gyermekjogi képviselő. Ezek a szervek és személyek egyben a jelzési kötelezettségük van a gyermekjóléti szolgáltató felé a gyermek veszélyeztetettsége esetén, illetve hatósági eljárás kötelesek kezdeményezni a gyermek bántalmazása, illetve súlyos elhanyagolása vagy egyéb más, súlyos veszélyeztető ok fennállása, továbbá a gyermek önmaga által előidézett súlyos veszélyeztető magatartása esetén. A gyermekjóléti szolgáltatást nyújtó szolgáltató és a gyámhatóság a gyermek bántalmazása, elhanyagolása miatt jelzést vagy kezdeményezést tevő intézmény, személy adatait erre irányuló külön kérelem hiányában is zártan kell, hogy kezelje. Itt érdemes megjegyezni, hogy az adatok zártan kezelése a gyermekek védelméről a szexuális kizsákmányolás és a szexuális bántalmazás ellen Lanzarote-ban, 2007. október 25-én kelt Egyezménynek való megfelelést szolgálja. Ez a rendelkezés azért került be a Gyvt.-be, hogy a gyámhatóság könnyebben tudomást tudjon szerezni a gyermek veszélyeztetettségéről, a zárt adatkezeléssel biztosítható a jelzőrendszer hatékonyabb működése, és a jelzést adó szerv vagy személy védelme a gyermek bántalmazását feltételezetten elkövető, esetleg fenyegető módon viselkedő személlyel szemben. A jelzőrendszer működése kapcsán az utóbbi időben számos probléma merült fel, talán ezek közül a legnagyobb port az un. szigetszentmiklósi ügy és az agárdi csecsemőtragédia verte fel, a jelzőrendszer működésével kapcsolatos kritikákra a dolgozatom végén még kitérek.

4.5. A pénzbeli és természetbeni ellátások rendszere

A pénzbeli és természetbeni támogatások célja a gyermeket nevelő családok anyagi segítése. A pénzbeli ellátásokat a gyámhatóság, vagy a települési önkormányzat képviselő testülete állapítja meg. A gyermekétkeztetést a települési önkormányzatnak, vagy a fenntartónak kell biztosítania. A pénzbeli és természetbeni ellátás iránti kérelmet az a gyámhatóság bírálja el, amelynek illetékességi területén a kérelmező lakóhelye, vagy ha a kérelmező életvitelszerűen a bejelentett tartózkodási helyén lakik, a tartózkodási helye van. A pénzbeli és természetbeni ellátások a következők:

- a) rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény
- b) gyermekétkeztetés
- c) intézményi gyermekétkeztetés
- d) ingyenes és kedvezményes intézményi gyermekétkeztetés
- e) szünidei gyermekétkeztetés
- f) gyermektartásdíj megelőlegezés
- g) otthonteremtési támogatás

4.6. A rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény

A rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény célja annak igazolása, hogy a gyermek szociális helyzete miatt jogosult ingyenes és kedvezményes intézményi gyermekétkeztetésre, ha a törvényi feltételeknek megfelel, akkor szünidei gyermekétkeztetésre, természetbeni juttatásra, illetve a Gyvt.-ben, valamint jogszabályban meghatározott egyéb kedvezményre. A gyámhatóság a gondozó család jövedelmi helyzetét vizsgálva állapítja meg az ellátás jogosultságát. A jogosultsághoz gyermeket gondozó családban az egy főre jutó havi jövedelem összege nem haladhatja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 140%-át egyedülálló szülő esetében, vagy ha a gyermeket más törvényes képviselő gondozza, illetve ha a gyermek tartósan beteg, vagy súlyosan fogyatékos, továbbá nagykorú a gyermek, de tanulmányokat folytat nappali tagozaton és 23. életévét még nem töltötte be, illetve felsőfokú intézmény nappali tagozatos hallgatója, és még nincs 25 éves. Minden egyéb esetben az öregségi nyugdíj minimum 130%-át kell figyelembe venni. A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultságot és a pénzbeli ellátásra való jogosultságot is, a gyámhatóság felülvizsgálja, ha a megállapított jogosultság időtartama alatt a jogosultsági feltételekben változás következett be.

4.7. A gyermekétkeztetés

Itt jegyezném meg, hogy a természetbeni ellátások köre 2016. január 1. napjától jelentősen átalakult, a 2015. évi CCXXIII. törvény beemelte a Gyvt.-be a gyermekétkeztetést, az intézményi gyermekétkeztetést és az ingyenes és kedvezményes intézményi gyermekétkeztetést.

A természetbeni ellátás formája a gyermekétkeztetés, melyet a gyermek életkorának megfelelően kell biztosítani a gyermeket gondozó szülő, törvényes képviselő vagy nevelésbe vett gyermek esetén a gyermek ellátását biztosító nevelőszülő, gyermekotthon vezetője, illetve az ápolást, gondozást nyújtó intézmény vezetője kérelmére a bölcsődében, az óvodában, a nyári napközis otthonban, az általános és középiskolai kollégiumokban, továbbá az általános iskolai és a középfokú iskolai menzán, valamint a fogyatékos gyermekek nevelését, oktatását ellátó intézményben.

4.8. Az intézményi gyermekétkeztetés

A Gyvt. szabályozza a nem bentlakásos intézmények intézményi gyermekétkeztetését is, melyet bölcsődében reggeli főétkezés, a déli meleg főétkezés, valamint tízórai és uzsonna formájában kell biztosítani. Óvodai és iskolában pedig déli meleg főétkezést, valamint tízórai és uzsonna formájában két kísétkezést kell biztosítani. Az étkezések közül az ebédet külön is lehet igényelni. A bentlakásos intézményben az intézményi gyermekétkeztetés keretében biztosítani kell reggeli és vacsora főétkezést, óvodai nevelési napokon és az iskolai tanítási napokon kívül pedig ezen túl a tízórai és uzsonnát is.

4.9. Az ingyenes és kedvezményes intézményi gyermekétkeztetés

2016. január 1. napjától új elemként jelenik meg a természetbeni ellátások között az ingyenes és kedvezményes intézményi gyermekétkeztetés. Ingyenes az étkezés a bölcsődei ellátásban vagy óvodai nevelésben részesülő gyermek számára, ha rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesül,

tartósan beteg vagy fogyatékos, vagy olyan családban él, amelyben tartósan beteg vagy fogyatékos gyermeket nevelnek, három vagy több gyermekes családban él, továbbá olyan családban él, amelyben az egy főre jutó havi jövedelem nem haladja meg a minimálbér 130%-át, vagy nevelésbe vették. Ingyenes az étkezés általános iskolai tanuló számára, ha rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesül, nevelésbe vették, vagy fogyatékos gyermekek számára nappali ellátást nyújtó intézményében helyezték el, továbbá a 8. évfolyamon felüli tanuló számára, ha nevelésbe vették, vagy utógondozói ellátásban részesül. Az intézményi gyermekétkeztetést 50%-os kedvezménnyel kell biztosítani a 8. évfolyamon felül nappali tagozatos tanuló számára akkor, ha rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesül, vagy olyan családban él, amelyben három vagy több gyermeket nevelnek, feltéve, hogy nem részesül ingyenes intézményi gyermekétkeztetésben, illetve a tartósan beteg vagy fogyatékos gyermek számára, feltéve, hogy nem részesül ingyenes intézményi gyermekétkeztetésben. Az ingyenes vagy kedvezményes intézményi gyermekétkeztetés gyermekenként csak egy jogcímen vehető igénybe és a tanuló után a nappali rendszerű oktatásban való részvétele befejezéséig kell biztosítani.

4.10. A szünidei gyermekétkeztetés

A szünidei gyermekétkeztetést a települési önkormányzat ingyenesen biztosítja ebéd formájában a hátrányos helyzetű gyermek és a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő, halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek számára. De biztosíthatja további gyermekek, különösen a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermekek részére is. A települési önkormányzat a szünidei gyermekétkeztetést hátrányos helyzetű és a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő, halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek, illetve a bölcsődés és óvodai gyermekek számára a bölcsődési és az óvoda zárva tartásának időtartama alatt valamennyi munkanapon biztosítja. A többi gyermek számára pedig a nyári szünetben legalább 43 munkanapon, legfeljebb a nyári szünet időtartamára eső valamennyi munkanapon, az őszi, téli és tavaszi szünetben a tanév rendjéhez igazodóan szünetenként az adott tanítási szünet időtartamára eső valamennyi munkanapon köteles megszervezni és biztosítani.

4.11. A gyermektartásdíj megelőlegezése

A gyermektartásdíj megelőlegezésére akkor kerülhet sor, ha bíróság a tartásdíjat jogerős határozatában már megállapította vagy van olyan külföldi jogerős határozat, amelyet nemzetközi szerződés vagy viszonyosság alapján kell végrehajtani, és a gyermektartásdíj összegének behajtása átmenetileg lehetetlen, valamint a gyermeket gondozó szülő vagy más törvényes képviselő nem képes a gyermek részére a szükséges tartást nyújtani. Feltétel még, hogy a gyermeket gondozó családban az egy főre jutó havi átlagjövedelem nem érje el az öregségi nyugdíj legkisebb összegének dupláját és a gyermektartásdíj kötelezett vagyonából behajthatatlan legyen. Az eredménytelen végrehajtást a végrehajtás szünetelését kimondó, hat hónapnál nem régebbi foglalási jegyzőkönyvvel kell igazolni. Ha a kérelem benyújtásakor igazolják, hogy a bíróságon a gyermektartásdíj behajtása iránti eljárás a kérelem benyújtását megelőzően megindításra került, de az annak eredményét igazoló jegyzőkönyv még nem áll rendelkezésre, a gyámhatóság a gyermektartásdíj megelőlegezése iránti eljárást a jegyzőkönyv megérkezéséig felfüggeszti. Nincs helye a gyermektartásdíj megelőlegezésének, ha a kötelezett lakóhelye olyan államban van, ahol a tartásdíj nemzetközi szerződés vagy viszonyosság alapján nem érvényesíthető, vagy külföldi tartózkodási helye ismeretlen, illetve a jogosulttal közös háztartásban él, részösszegű megfizetés vagy behajthatóság esetén, ha ennek mértéke a gyermektartásdíj ötven százalékát meghaladja, továbbá lejárt gyermektartásdíj esetén. A megelőlegezett gyermektartásdíj nem haladhatja meg gyermekenként az öregségi nyugdíj legkisebb összegének 50%-át. A folyósítás időtartama legfeljebb három év lehet, ami, egy alkalommal, legfeljebb további három évre meghosszabbítható. A gyámhatóság hivatalból vagy a külön jogszabályban meghatározott szervek és személyek értesítése alapján a gyermektartásdíj folyósítását felfüggeszti, ha a kérelmezőnek körülményeiben változás állt be, a végrehajtás eredménnyel jár, a kötelezett a kérelmező részére legalább két egymást követő alkalommal közvetlenül fizet tartásdíjat, vagy a gyermek ideiglenes hatályú elhelyezését rendelték el. A gyámhatóság a gyermektartásdíj megelőlegezését megszünteti, ha a gyermek a külön élő másik szülő vagy más személy gondozásába kerül, a gyermek nagykorúvá vált, és nappali oktatás munkarendje szerint tanulmányokat nem folytat, a

gyermeket a gyámhatóság nevelésbe vette, illetve, ha a kötelezett meghalt. A megelőlegezett gyermektartásdíjat a kötelezett a Ptk.-ban meghatározott kamattal köteles az államnak megtéríteni, azzal, hogy a meg nem térült összeget adók módjára kell behajtani. A meg nem térített összeg tekintetében fennálló tartozás a kötelezett halálával megszűnik.

4.12. Az otthonteremtési támogatás

Az otthonteremtési támogatás olyan támogatási forma, melynek célja a nevelésbe vételből kikerült fiatal felnőttek lakáshoz jutásának, tartós lakhatásának elősegítése. A támogatásra az a fiatal felnőtt jogosult, akinek legalább hároméves időtartamú folyamatos nevelésbe vétele a nagykorúvá válásával szűnt meg, és készpénzének, biztosításra vagy más célból lekötött betétjének, vagy ingatlan vagyonának értéke a nagykorúvá válásakor nem haladja meg az öregségi nyugdíj legkisebb összegének hatvanhét-szeresét. A vagyonba a fiatal felnőtt árvaellátásából, keresményéből származó, valamint a fiatalok életkezdési támogatásáról szóló 2005. évi CLXXIV. törvény és a lakástakarékpénztárakról szóló 1996. évi CXIII. Törvény (Ltv.) szerinti megtakarítást nem lehet beszámítani. A támogatást csak Magyarország területén lehet felhasználni, a részben vagy egészben a fiatal felnőtt tulajdonába kerülő vagy már a fiatal felnőtt tulajdonában lévő lakás, családi ház, tanya lakhatóvá tételére, vagy építési telek, életvitelszerű lakhatásra alkalmas lakás, családi ház, tanya vásárlására, építésére, tulajdon- vagy tulajdonrészszerezéssel járó felújítására vagy bővítésére, bérleti jogviszony létesítéséhez szükséges összeg megfizetésére, illetve lakás, családi ház, tanya bérleti díjának kifizetésére, továbbá önkormányzati bérlakás felújítására, lakás-előtakarékossági programban való részvételre, valamint otthonteremtést elősegítő hitelintézeti kölcsön egyösszegű törlesztésére. Indokolt esetben a támogatás felhasználható a tartósan beteg vagy fogyatékos fiatal felnőtt megfelelő ellátását biztosító bentlakásos szociális intézménybe fizetendő egyszeri hozzájárulásra vagy belépési hozzájárulásra. A gyámhatóság az otthonteremtési támogatás iránti kérelem alapján az utógondozást rendel el, vagy az utógondozás vagy utógondozói ellátás alatt álló fiatal felnőtt esetén meghosszabbítja. Az otthonteremtési támogatás céljának megvalósulásához az utógondozást biztosító intézmény a támogatással való elszámolásig segítséget nyújt. Az otthonteremtési támogatás mértékét a Gyvt. 26. § (1) bekezdésben írtak

figyelembevételével kell megállapítani. Ha az otthonteremtési támogatást lakás, családi ház, tanya bérleti díjának kifizetésére, vagy lakás, családi ház, tanya tulajdon- vagy tulajdonrészszerzéssel járó felújítására, bővítésére, vagy lakás-előtakarékossági programban való részvételre használják fel, a támogatás részletekben is kifizethető. A fiatal felnőttnek az otthonteremtési támogatás gyámhatóság által elfogadott célra történő felhasználásáról legkésőbb a támogatás megállapításától számított egy éven belül, okmányokkal igazoltan el kell számolnia, a határidő szükség esetén meghosszabbítható. Ha az elszámolás során a gyámhatóság megállapítja, hogy a támogatást vagy annak egy részét nem használta fel, kötelezi a fiatal felnőttet a folyósított, de fel nem használt összeg visszafizetésére. Ha az elszámolás során a gyámhatóság azt állapítja meg, hogy az otthonteremtési támogatást vagy annak egy részét nem a támogatást megállapító döntésben meghatározott célra került felhasználásra a folyósított, de nem cél szerint felhasznált összeg visszafizetésére kötelezi a fiatal felnőttet. A hitelintézet a lakás-előtakarékossági lejártát és a fiatal felnőttnek a kiutalás igénybevételére irányuló nyilatkozatát követően tájékoztatja a gyámhatóságot a kifizetendő betétösszegekről. Ha a gyámhatóság a hitelintézet tájékoztatása alapján megállapítja, hogy a fiatal felnőtt az állami támogatással és kamattal növelt betétösszeget lakáscélra, saját javára kívánja felhasználni, hozzájárul otthonteremtési támogatás összege tekintetében a zárolás megszüntetéséhez és az támogatás felhasználásához. Ha a gyámhatóság a hitelintézet tájékoztatása alapján megállapítja, hogy a fiatal felnőtt az állami támogatással és kamattal növelt betétösszeget nem lakáscélra kívánja felhasználni, akkor rendelkezik az otthonteremtési támogatásnak megfelelő mértékű betétösszegeknek a központi költségvetés részére történő átutalásáról. A gyámhatóság öt év időtartamra elidegenítési tilalom tényét jegyezteti fel az állam javára az ingatlan-nyilvántartásba az otthonteremtési támogatással megszerzett építési telekre, lakásra, családi házra vagy tanya, melyet kérelmére, körülményeinek lényeges változása esetén a gyámhatóság feloldhat. Az otthonteremtési támogatás iránti igényt a kérelmező a nagykorúvá válást követően, de legkésőbb a 30. évének betöltéséig nyújthatja be.

4.13. A személyes gondoskodást nyújtó ellátások általános szabályai

A fenntartó települési önkormányzatnak a személyes gondoskodást nyújtó ellátások formáiról, igénybeviteléről, valamint a fizetendő térítési díjról rendeletet kell alkotnia. A rendeletben szabályozni kell a nyújtott személyes gondoskodás formáit, ellátás igénybevitelére irányuló kérelem benyújtásának módját és a kérelem elbírálásának szempontjait, az intézményvezető hatáskörében biztosítható ellátásokat, az ellátás megszűnésének eseteit és módjait, és a fizetendő térítési díjakat.

4.14. Az ellátás igénybevitelének módja, tájékoztatási kötelezettség, a kapcsolattartás, az érdekvédelem és az ellátás megszüntetése

A személyes gondoskodás igénybevitelére alapelemben önkéntes, az ellátást kérelmére történik. Cselekvőképtelen kiskorú és cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt álló személy kérelmét törvényes képviselőnek kell előterjesztenie, a korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú a kérelmét törvényes képviselőjének hozzájárulásával terjesztheti elő. Ha a gyermek védelme az ellátás önkéntes igénybevitelével nem biztosított, az ellátás kötelező igénybevitelét kell elrendelni, ebben az esetben az ellátás igénybevitelére nem önkéntesen történik. A személyes gondoskodást nyújtó ellátásra irányuló jogviszony keletkezését a helyi önkormányzat képviselő-testületének határozata, a gyámhatóság a határozata, az intézményvezető intézkedése, vagy a személyes gondoskodás iránti kérelemtől dönteni jogosult személy intézkedése alapozza meg. Az állami fenntartó által fenntartott intézmény esetén a döntésről az intézményvezető értesíti a kérelmezőt, illetve törvényes képviselőjét. Az ellátás igénybevitelének elutasítása esetén a kérelmezőt, illetve törvényes képviselőjét szintén értesíteni kell. Ha a kérelmező, illetve törvényes képviselője az intézményvezető döntését vitatja a fenntartóhoz fordulhat. A gyermekjóléti alapellátások igénybevitelének megkezdése előtt, valamint az utógondozói ellátás igénybevitelének megkezdésekor a szolgáltató vezetője, vagy az intézményvezető, nem állami fenntartó által fenntartott szolgáltató, intézmény esetén a fenntartó a kérelmezővel, illetve törvényes képviselőjével írásban megállapodást köt, kivéve a gyermekjóléti szolgáltatás esetén, és alternatív

napközbeni ellátás esetén. A megállapodás tartalmát a Gyvt. 32. § (7) - (7c) bekezdései szabályozzák. A személyes gondoskodás feltételeiről a kérelmezőt részletesen tájékoztatni kell.

A Gyvt. meghatározza a bentlakásos gyermekintézményben, a befogadó szülőnél biztosított személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátásnál, valamint a gyermekvédelmi szakellátásnál a gyermek és a kapcsolattartásra jogosult hozzátartozója közötti kapcsolattartás formái melyek a következők: a folyamatos és időszakos kapcsolattartás a gyermek tartózkodási helyén történő meglátogatásával, elvitelének jogával és visszaadásának kötelezettségével, vagy felügyelt kapcsolattartás keretében, továbbá a levelezés, elektronikus levelezés, telefonkapcsolat, ajándékozás és a csomagküldés. A kapcsolattartásról a gyámhatóság dönt, ennek során mérlegeli az ellátás igénybevételének okát, valamint a kapcsolattartásra jogosult magatartását és körülményeit. A kapcsolattartásra jogosult - ha nincs kizáró ok - az átmeneti gondozásban részesülő gyermeket az intézmény házirendje vagy a helyettes szülői hálózatot működtetővel történt előzetes egyeztetés szerint, a gondozás helyszínén meglátogathatja. A kapcsolattartásról a gyámhatóság kérelemre dönt, szükség esetén pedig felügyelt kapcsolattartást rendelhet el. Az ideiglenes hatállyal nevelőszülőnél vagy gyermekotthonban elhelyezett, továbbá a nevelésbe vett gyermekkel történő kapcsolattartásról a gyámhatóság hivatalból köteles dönteni.

Az intézmény fenntartója köteles meghatározni az ellátásban részesülők érdekvédelmét szolgáló érdekképviseleti fórum megalakításának és működésének szabályait. Az érdekképviseleti fórum szavazati jogú választott tagjai a gyermekönkormányzat képviselői, az ellátásban részesülő gyermek törvényes képviselői, illetve a fiatal felnőttek képviselői, az intézmény dolgozóinak képviselői és az intézményt fenntartó képviselői. Az érdekképviseleti fórum feladata, hogy megvizsgálja a hozzá benyújtott panaszokat, továbbá dönt a hatáskörébe tartozó ügyekben dönt, továbbá intézkedéseket kezdeményezhet a fenntartónál, a gyermekvédelmi gyámnál, a gyermekjogi képviselőnél, illetve más szerveknél. Az érdekképviseleti fórum az intézmény vezetőjénél véleményt nyilváníthat a gyermeket, fiatal felnőttet érintő ügyekben, valamint javaslatot tehet az intézmény alaptevékenységével összhangban végzett szolgáltatások tervezéséről, működtetéséről, valamint az ebből származó

bevételek felhasználásáról, továbbá egyetértési jogot gyakorol a házirend jóváhagyásánál. Jogaik sérelme esetén a gyermek, törvényes képviselője, valamint a gyermekönkormányzat és a fiatal felnőtt, továbbá a gyermekek érdekeinek védelmét ellátó érdek-képviselői és szakmai szervek a házirendben foglaltak szerint panasszal élhetnek az intézmény vezetőjénél vagy érdek-képviselői fórumánál. A panaszt az intézmény vezetője, vagy az érdekképviselői fórum vizsgálja ki, és tájékoztatást ad a panasz orvoslásának más lehetséges módjáról.

A bentlakásos intézményben elhelyezett gyermekek érdekeik képviselőjére gyermekönkormányzatot hozhatnak létre. A gyermekönkormányzat véleményt nyilváníthat az intézmény vezetőjénél az intézmény működésével és a gyermekekkel kapcsolatos valamennyi kérdésben, amit az intézmény vezetőjének figyelembe kell venni.

Az ellátás megszűnése a határozott idejű elhelyezés esetén a megjelölt időtartam leteltével történik meg, illetve akkor, ha az ellátásra jogosító feltételek időközben megszűnnek. Az önkéntesen igénybe vett gyermekjóléti és gyermekvédelmi ellátás megszüntetését a jogosult, illetve törvényes képviselője is kérelmezheti. Az intézményvezető az önkéntesen igénybe vett gyermekjóléti és gyermekvédelmi ellátást megszünteti, ha a jogosult a házirendet ismételten súlyosan megsérti, vagy az ellátás feltételei, okai már nem állnak fenn. A családok átmeneti otthonában a szülőnek, nagykorú testvérnek nyújtott ellátást abban az esetben meg kell szüntetni, ha a szülő, nagykorú testvér mások életét, testi épségét veszélyeztet, ezzel egyidejűleg értesíteni kell a gyermekjóléti szolgáltatást nyújtó szolgáltatót, és szükség esetén hatósági intézkedést kell kezdeményezni.

4.15. A gyermekjóléti alapellátások rendszere és a gyermekjóléti alapellátások célja

A Gyvt. az alapellátásnak célját akként határozza meg, hogy az alapellátásnak hozzá kell járulnia a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődésének, jólétének, a családban történő nevelésének elősegítéséhez, a veszélyeztetettség megelőzéséhez és a kialakult veszélyeztetettség megszüntetéséhez, valamint a gyermek családjából történő kiemelésének a megelőzéséhez, a gyermek

hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetének feltárásához, és a gyermek szocializációs hátrányának csökkentésével annak leküzdéséhez. Az alapellátás keretében nyújtott személyes gondoskodást a jogosult lakóhelyéhez, vagy tartózkodási helyéhez legközelebb eső ellátást nyújtó személynél vagy intézményben kell biztosítani.

A gyermekjóléti alapellátások a következők:

a) A Biztos Kezdet Gyerekház

b) A gyermekjóléti szolgáltatás

c) A család- és gyermekjóléti szolgálat

d) A család- és gyermekjóléti központ

e) A napközbeni ellátások

ea) bölcsőde (ezen belül: rendes, mini, munkahelyi és családi bölcsőde)

ec) napközbeni gyermekfelügyelet

ed) Az alternatív napközbeni ellátás

f) A gyermekek átmeneti otthona

g) A családok átmeneti otthona

4.16. A Biztos Kezdet Gyerekház

A Biztos Kezdet Gyerekház célja a szocio-kulturális hátrányokkal küzdő, hátrányos helyzetű, vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek egészséges fejlődésének biztosítását támogató, fejlődési lemaradását kompenzáló, a szülői kompetenciákat erősítő, a szülő és különösen az óvodáskort még el nem ért gyermek számára együttesen biztosított társadalmi felzárkózást segítő prevenciószolgáltatás biztosítása. A Gyerekház a gyermek és család sikeres társadalmi integrációja érdekében együttműködik a gyermekjóléti szolgáltatást nyújtó szolgáltatókkal, a védőnői szolgálattal, az óvodával, egyéb gyermekintézménnyel, valamint szükség esetén a jelzőrendszer egyéb tagjaival, illetve a jelzőrendszer tagjaival. Az országban jelenleg 114 Gyerekház működik, a működésükre vonatkozó részletes szabályokat a 15/1998. (IV.30.) NM rendelet tartalmazza. A Biztos Kezdet Gyerekháznak biztosítania

kell a gyermekek számára rendszeres szakmai szolgáltatásként legalább képesség-kibontakoztató foglalkozást, állapotfelmérést, fejlesztést és étkeztetést. Biztosítani kell a szülőknek a gyermekkel együtt történő részvételét a foglalkozásokon, a szülők számára személyiség- és kompetenciafejlesztést célzó, valamint egyéb preventív célú programokat, és legalább havi egy közösségi rendezvény megszervezését a szülők, illetve a helyi közösség számára. A Biztos Kezdet Gyerekháznak mindezek mellett még más, az NM rendeletben meghatározott feladatokat is elláthatnak, ennek kereteit ugyancsak az NM rendelet szabja meg.

4.17. A Gyermekjóléti szolgálat

A gyermekjóléti szolgáltatás fogalmát a Gyvt. következőként határozza meg: a gyermek érdekeit védő speciális személyes szociális szolgáltatás, amely a szociális munka módszereinek és eszközeinek felhasználásával szolgálja a gyermek testi és lelki egészségének, családban történő nevelkedésének elősegítését, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzését, a kialakult veszélyeztettség megszüntetését, illetve a családjából kiemelt gyermek visszahelyezését. A gyermekjóléti szolgáltatás feladata a gyermek testi, lelki egészségének, családban történő nevelésének elősegítése érdekében a gyermeki jogokról és a gyermek fejlődését biztosító támogatásokról való tájékoztatás, a támogatásokhoz való hozzájutás segítése, a családtervezési, a pszichológiai, a nevelési, az egészségügyi, a mentálhigiénés és a káros szenvedélyek megelőzését célzó tanácsadás vagy az ezekhez való hozzájutás megszervezése, a válsághelyzetben lévő várandós anya támogatása, segítése, tanácsokkal való ellátása, valamint szociális szolgáltatásokhoz és gyermekjóléti alapellátásokhoz történő hozzájutásának szervezése, valamint a szabadidős programok szervezése, illetve a hivatalos ügyek intézésének segítése. A gyermekjóléti szolgáltatás feladata továbbá jelzőrendszer működtetése, a nem állami szervek, valamint magánszemélyek részvételének elősegítése a rendszerben, a veszélyeztetettséget előidéző okok feltárása és ezek megoldására javaslat készítése, az együttműködés megszervezése, valamint tájékoztatás az egészségügyi intézményeknél működő inkubátorokból, illetve abba a gyermek örökbefogadáshoz való hozzájárulás szándékával történő elhelyezésének lehetőségéről.

A gyermekjóléti szolgáltatás feladata ezen kívül a kialakult veszélyeztetettség megszüntetése érdekében a gyermekkel és családjával végzett szociális munkával elősegíteni a gyermek problémáinak rendezését, a családban jelentkező működési zavarok ellensúlyozását, a családi konfliktusok megoldásának elősegítése, továbbá kezdeményezni egyéb gyermekjóléti alapellátások, szociális alapszolgáltatások, egészségügyi ellátások igénybevételét, vagy pedagógiai szakszolgálatok igénybevételét.

4.18. A Család- és gyermekjóléti szolgáltatás

A Gyermekjóléti szolgáltatás a családsegítéssel egy szolgáltató keretében működtethető szolgáltatás, a gyermekjóléti szolgálat ellátja gyermekjóléti szolgáltatási feladatokat, valamint a családsegítés feladatait is, a családsegítés feladatit egyébként érdekes módon nem a Gyvt., hanem a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1994. évi III. törvény tartalmazza. A gyermekjóléti szolgálatot a települési önkormányzat önálló intézményként, szolgáltatóként vagy más intézmény szervezeti és szakmai tekintetben önálló intézményegységként is működtetheti, a települési önkormányzatok jellemzően inkább az utóbbi megoldást alkalmazzák. A gyermekjóléti szolgálat szervezési, szolgáltatási és gondozási feladatokat végez. Tevékenysége körébe tartozik a gyermekjóléti szolgáltatás feladatainak ellátásán és családsegítés feladatainak ellátásán túl folyamatosan figyelemmel kísérni a településen élő gyermekek szociális helyzetét, veszélyeztetettségét, meghallgatni a gyermek panaszát, és annak orvoslása érdekében megteszi a szükséges intézkedést, az ellátási területén közreműködni a kormányrendeletben meghatározott európai uniós forrásból megvalósuló program keretében természetben biztosítható eseti vagy rendszeres juttatás célzott és ellenőrzött elosztásában. A Gyermekjóléti szolgálat továbbá szervezi a helyettes szülői hálózatot, illetve működtetheti azt, vagy önálló helyettes szülőket foglalkoztathat, segíti a nevelési-oktatási intézmény gyermekvédelmi feladatának ellátását, felkérésre környeztanulmányt készít, kezdeményezi a települési önkormányzatnál új ellátások bevezetését, biztosítja a gyermekjogi képviselő munkavégzéséhez szükséges helyiségeket, részt vesz a külön jogszabályban meghatározott Kábítószerügyi Egyeztető Fórum munkájában, és nyilvántartást vezet a helyettes szülői férőhelyekről.

4.19. A Család- és gyermekjóléti központ

A Család- és gyermekjóléti központ az a járásszékhely településen működő gyermekjóléti szolgálat, amely önálló intézményként, illetve szervezeti és szakmai szempontból önálló intézményegységként működik. A központ a gyermekjóléti szolgálat feladatain túl a gyermek családban nevelkedésének elősegítése, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése érdekében a gyermek igényeinek és szükségleteinek megfelelő önálló egyéni és csoportos speciális szolgáltatásokat, programokat nyújt, ennek keretében utcai és lakótelepi szociális munkát, kapcsolattartási ügyeletet és kórházi szociális munkát biztosít, továbbá gyermekvédelmi jelzőrendszeri készenléti szolgálatot működtet, jogi tájékoztatásnyújtást és pszichológiai tanácsadást, családkonzultációt, családterápiát nyújt, és családi döntéshozó konferenciát biztosít. A központ emellett a gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedésekhez kapcsolódó, a gyermekek védelmére irányuló tevékenységet is ellát, ennek keretében kezdeményezi a gyermek védelembe vételét, vagy súlyosabb fokú veszélyeztettség esetén a gyermek ideiglenes hatályú elhelyezését, nevelésbe vételét, javaslatot készít a veszélyeztettség a gyermek védelembe vételére, illetve a családi pótlék természetbeni formában történő nyújtására. Javaslatot tesz a gyermek tankötelezettsége teljesítésének előmozdítására, a gyermek családjából történő kiemelésére, a leendő gondozási helyére vagy annak megváltoztatására, illetve a megelőző pártfogásának mellőzésére, elrendelésére, fenntartására és megszüntetésére, ezentúl együttműködik a pártfogó felügyelői szolgálattal és pártfogó felügyelővel, a családjából kiemelt gyermek visszahelyezése érdekében szociális segítőmunkát végez és utógondozást végez a gyermek családjába történő visszailleszkedéséhez, a védelembe vett gyermek esetében gondozási-nevelési tervet, és pénzfelhasználási tervet készít, ezen kívül szakmai támogatást nyújt gyermekjóléti szolgálatok számára.

4.20. A Gyermekek napközbeni ellátása

A gyermekek napközbeni ellátásaként a családban élő gyermekek életkorának megfelelő nappali felügyeletét, gondozását, nevelését, foglalkoztatását és étkeztetését kell megszervezni azon

gyermekek számára, akiknek szülei, nevelői, vagy gondozói munkavégzésük, munkaerő-piaci részvételt elősegítő programban, képzésben való részvételük, betegségük vagy egyéb okok miatt napközbeni ellátásukról nem tudnak gondoskodni. A napközbeni ellátást különösen az olyan gyermekek számára kell biztosítani, akinek fejlődése érdekében állandó napközbeni ellátásra van szüksége, akiket egyedülálló vagy időskorú személy nevel, illetve akiknek a szülője, vagy gondozója szociális helyzete miatt az ellátásukról nem tud gondoskodni. Megjegyzendő, hogy a jogalkotó az ellátások rendszerét 2017. január 1-től jelentősen átalakította, bevezetve a mini bölcsőde, a munkahelyi bölcsőde és a családi bölcsőde intézményét.

A gyermekjóléti alapellátás keretében biztosított napközbeni ellátások a következők:

- a) a bölcsőde,
- b) a mini bölcsőde,
- c) a munkahelyi bölcsőde,
- d) a családi bölcsőde,
- e) a napközbeni gyerekefelügyelet,
- f) alternatív gyerekefelügyelet.

4.21. A Bölcsőde

A bölcsőde a 3 éven aluli gyermekek napközbeni ellátását, gondozását illetve nevelését biztosító intézmény. A gyermekek alapesetben 3. éves korukig járhatnak bölcsődébe, de aki a 3. évét betöltötte, és testi vagy szellemi fejlettségi szintje alapján még nem érett az óvodai nevelésre, a 4. évének betöltését követő augusztus 31. napjáig még járhat bölcsődébe. A bölcsőde végezheti a fogyatékos gyermekek nevelését és gondozását is, ebben az esetben, gyermek legfeljebb hatéves koráig vehet részt bölcsődei ellátásban. A bölcsődei ellátás akkor szűnik meg a bölcsődei nevelési év végén, ha a gyermek a 3. évét betöltötte, vagy a speciális esetekben a 4, illetve 6éves életkort elérte. A bölcsődei nevelési év szeptember 1. napjától következő év augusztus 31. napjáig tart, de a fenntartó szünet idejére a szülő kérésére gondoskodhat a gyermek intézményi gondozásának megszervezéséről.

4.22. A mini bölcsőde

A mini bölcsőde bölcsődei ellátást nyújtó intézmény, amely a gyermekek napközbeni ellátása keretében, a bölcsődéhez képest kisebb csoportokban és egyszerűbb személyi, tárgyi és működtetési feltételek mellett nyújt gondozást és nevelést. A mini bölcsőde szervezetenként önálló bölcsődeként, annak tagintézményeként, bölcsődei igazgatóság, illetve egyesített bölcsőde szervezeti formában, vagy annak tagintézményeként, többcélú óvoda-bölcsődeként, esetleg többcélú, közös igazgatású intézmény önálló szervezeti és szakmai egységként.

4.23. A munkahelyi bölcsőde

A munkahelyi bölcsőde olyan bölcsődei ellátást nyújtó, de nem intézményes ellátást nyújtó szolgáltatás, amelyet a munkahely tart fenn elsősorban az ott dolgozók gyermekeinek bölcsődei ellátására. A munkahelyi bölcsődében szolgáltatást az személy biztosíthat, aki külön meghatározott feltételek teljesítése esetén alkalmas a gyermek napközbeni ellátására, és az előírt tanfolyamon elvégezte. A munkahelyi bölcsődében több csoportot is létre lehet hozni, így rugalmas módon nyújthat ellátását a munkavállalók gyermekei számára.

4.24. A családi bölcsőde

A családi bölcsőde olyan bölcsődei ellátást nyújtó szolgáltatás, amelyet a szolgáltatás nyújtója saját otthonában vagy más erre a célra kialakított helyiségben nyújt. A családi bölcsődében szolgáltatást nyújtó személynek ugyanazon jogszabályi feltételeknek kell megfelelnie, mint a munkahelyi bölcsődében szolgáltatást nyújtóknak. Családi bölcsődét önállóan vagy legalább három családi bölcsődét magába foglaló hálózatban is lehet működtetni, azzal, hogy a három vagy annál több családi bölcsőde fenntartását kötelezően hálózatba kell szervezni.

4.25. A napközbeni gyermekfelügyelet és az alternatív napközbeni ellátás

Napközbeni gyermekfelügyelet keretében a szolgáltatás nyújtója nem nevelési-oktatási céllal napközbeni ellátást biztosít a bölcsődei ellátásban és óvodai nevelésben nem részesülő gyermekek számára, a kötelező óvodai nevelésben való részvétel alól felmentett gyermekek számára, az óvodai nevelésben részesülő gyermekek számára az óvodai nevelésben való részvételének idején kívül. Ezen kívül még napközbeni ellátás nyújtható a magántanulóknak, az iskolai oktatásban részesülő tanulóknak, a tanórai foglalkozásokon való részvételének idején kívül, valamint a tanítási szünetekben, illetve az általános iskolában a tizenhat óra előtt megszervezett egyéb foglalkozás alól felmentett gyermekek számára.

Az alternatív napközbeni ellátás lehet a játszótéri program, játszóház, klubfoglalkozás keretében nyújtott a szülő és a gyermek kapcsolatát erősítő és gyermek szocializációját támogató szabadidős és prevenciós szolgáltatás, illetve a csellengő vagy veszélyeztetett iskoláskorú gyermekek számára biztosított nappali felügyelet, foglalkozás és étkeztetés.

4.26. A gyermekek átmeneti gondozása

A gyermekek átmeneti gondozása keretében a gyermek fejlődését elősegítő, életkorának, egészségi állapotának és szükségleteinek megfelelő étkeztetéséről, ruházódásáról, mentálhigiénés és egészségügyi ellátásáról, illetve gondozásáról, neveléséről, és lakhatásáról kell gondoskodni. A gyermekek átmeneti gondozását a törvényes képviselő kérelmére vagy bejegyzésével, ideiglenes jelleggel kell biztosítani, ha a szülő egészségi állapota, életvezetési problémája, indokolt távolléte vagy más akadályoztatása miatt a gyermek nevelését nem tudja megoldani, vagy utógondozói ellátásban részesül. A gyermekek átmeneti gondozásának helyén az otthontalanná vált szülőt is el lehet helyezni. A tizenkettedik életévét be nem töltött gyermek átmeneti gondozását elsősorban helyettes szülőnél kell biztosítani. A szülő gyermeke ellátásában munkaidejéhez igazodóan vesz részt. A gyermekek átmeneti gondozása az alapjául szolgáló ok fennállásáig, de legfeljebb egy évig tarthat, kivéve ha azt az

utógondozói ellátásban részesülő szülő a gyermekével együtt veszi igénybe, ilyenkor az átmeneti gondozás legfeljebb a szülő utógondozói ellátásának fennállásáig tarthat.

Az átmeneti gondozása keretében ideiglenes jelleggel, ellátást és éjszakai bentlakást kell biztosítani annak az ellátás és felügyelet nélkül maradt gyermeknek is, aki lakóhelyéről önkényesen eltávozott. Ebben az esetben fel kell tárni a gyermek felügyelet nélkül maradásának okát, és haladéktalanul értesíteni kell a törvényes képviselőjét, illetve a gyermekjóléti szolgálatot, ha az átmeneti gondozást hatósági intézkedés előzte meg, akkor gyermekjóléti központot. A további átmeneti gondozásához be kell szerezni törvényes képviselő beleegyező nyilatkozatát. Ha a szülő, szülő vagy más törvényes képviselő a gyermekéről az értesítést követő három napon belül nem gondoskodik, az átmeneti gondozásához nem járul hozzá, vagy a gyermek esetleges visszakerülése ellentétes a gyermek érdekeivel a gyámhatóságot is értesíteni kell. Ha az átmeneti gondozás időtartama eltelt, de a gyermek családi környezetébe nem térhet vissza az elhelyezés hat hónappal, szükség esetén a tanév végéig meghosszabbítható, vagy haladéktalanul értesíteni kell a gyámhatóságot, a szükséges intézkedések megtételére. A gyermek átmeneti gondozása a kijelölt helyettes szülőnél, gyermekek átmeneti otthonában vagy családok átmeneti otthonában történhet, de a szülő kérelmére átmeneti házi gondozásaként, a gyermek saját otthonában történő ellátásként is biztosítható, ha gyermek állapota ezt indokolja.

4.27. A befogadó szülő

A befogadó szülő átmeneti vagy tartós jelleggel saját háztartásában nyújt teljes körű ellátást a befogadott gyermeknek és fiatal felnőttnek. Befogadó szülő lehet a helyettes szülő, a nevelőszülő, a speciális nevelőszülő és a különleges nevelőszülő. A befogadó szülőnél elhelyezendő gyermekek számát a működtető a befogadó szülővel egyetértésben állapítja meg, a gyermekek számának meghatározásakor figyelembe kell venni a gyermek életkorát, esetlegesen fennálló tartós betegségét, fogyatékoságát, személyiségzavarát, a testvérek együttes elhelyezésének lehetőségét, valamint a gyermeknevelést befolyásoló egyéb körülményeket, illetve a nevelőszülő személyiségét és

életkörülményeit. A nevelőszülő tevékenységét nevelőszülői hálózat keretében, míg a helyettes szülő a helyettes szülői hálózat keretében vagy önálló helyettes szülőként végzi.

4.28. A helyettes szülő

A helyettes szülő egyidejűleg legfeljebb négy családban élő gyermek átmeneti gondozását saját háztartásában biztosíthatja, munkáját a működtető gyermekgondozó alkalmazásával vagy megbízásával segíti, ha a helyettes szülőnél elhelyezett gyermek rendszeres gyermekpszichiátriai kezelés alatt áll, a gondozásában kettőnél több három éven aluli gyermek van, illetve a helyettes szülő szabadságon van, vagy feladatai ellátásában egyéb okból akadályozva van.

A helyettes szülői jogviszony a működtető és a helyettes szülő között, a gyermekek átmeneti gondozása-nevelése céljából, írásba foglalt megállapodás alapján, főszabály szerint határozatlan időre létrejövő jogviszony. A megállapodást közös megegyezéssel, bármelyik fél kezdeményezésére módosítható. A helyettes szülői jogviszony a helyettes szülő halálával, a működtető jogutód nélküli megszűnésével vagy a határozott idő lejártával szűnik meg, és a felek közös megegyezésével, felmondással vagy azonnali hatályú felmondással lehet megszüntetni. A jogviszony fennállása alatt a helyettes szülő köteles együttműködni a működtetővel, a gyámhatósággal, a gyermekjóléti szolgálattal, és a gyermek törvényes képviselőjével, ennek keretében köteles haladéktalanul tájékoztatni a működtetőt, ha feladatainak ellátásában akadályoztatva van vagy életkörülményeiben jelentős változás várható. A helyettes szülő a működtető hozzájárulásával nevelőszülői feladatot vagy a gyermekek napközbeni ellátását biztosító feladatokat is elláthat. A helyettes szülőt tevékenysége ellátásért a központi költségvetésről szóló törvényben meghatározott mértékű helyettes szülői díj illeti meg.

4.29. A gyermekek átmeneti otthona és a családok átmeneti otthona

A gyermekek átmeneti otthona azoknak a gyermekeknek nyújt elhelyezést, akik családban élnek és tizenkettedik életévüket betöltötték vagy a tizenkettedik életévüket nem töltötték be, és helyettes

szülőnél nem kerültek elhelyezésre, és átmenetileg ellátás és felügyelet nélkül maradtak, vagy elhelyezés hiányában ezek nélkül maradnának, valamint akiknek az ellátása a családjuk életvezetési nehézségei okán veszélyeztetett. A gyermekek átmeneti otthona legfeljebb negyven gyermeknek biztosíthat teljes körű ellátását, míg az átmeneti lakásonban legfeljebb tizenkettő gyermek átmeneti gondozását lehet egyszerre biztosítani.

A gyermekek átmeneti otthona önálló helyettes szülőt vagy helyettes szülői hálózatot is működtethet, a helyettes szülők az átmeneti otthoni férőhely felének megfelelő létszámú gyermek ellátását biztosíthatják.

A családok átmeneti otthonában együttesen helyezhető el a gyermek és a szülő, valamint a gyermek legfeljebb 24 éves nagykorú testvére, ha lakhatásuk nem lenne biztosított, és a gyermeket emiatt el kellene választani szülőjétől, családjától. A családok átmeneti otthona, hasonlóan a gyermekek átmeneti otthonához egyszerre legfeljebb negyven felnőtt és gyermek ellátását biztosíthatja. A családok átmeneti otthona működtethető legfeljebb tizenkét férőhelyes lakásban vagy családi házban is. A családok átmeneti otthona befogadja az életvezetési problémák vagy más ok miatt otthontalanná vált, továbbá védelmet kereső szülőt és gyermekét, a válsághelyzetben lévő bántalmazott vagy várandós anyát, illetve a szülészetről kikerülő anyát és gyermekét, valamint a várandós anya kérelmére az anya élettársát vagy férjét. Továbbá biztosítja az ellátást igénylő gyermek átmeneti gondozását és befogadja otthontalanná vált szüleit, segítséget nyújt a szülőnek gyermeke ellátásához, gondozásához, neveléséhez, biztosítja a szülő számára a gyermekével való együttes lakhatást és a szükség szerinti ellátást, a szülőknek az ellátás mellett jogi, pszichológiai és mentálhigiénés segítséget nyújt, illetve közreműködik az átmeneti gondozást szükségessé tevő okok megszüntetésében, a család helyzetének rendezésében, és az otthontalanságának megszüntetésében. A családok átmeneti otthona krízisközpontként is működhet, befogadja a hozzátartozók közötti erőszak miatt krízishelyzetbe került, bántalmazottnak személyt és azt a vele egy háztartásban élő személyt, akinek tartására egyébként köteles. A krízisközpont a bántalmazott család számára legfeljebb nyolc hét időtartamra biztosíthatja a lakhatást és szükség esetén a teljes körű ellátását. Ezen kívül közreműködik a krízisellátást szükségessé

tevő okok megszüntetésében, és az ellátást igénybe vevő helyzetének rendezésében, legfőképp otthontalanságának megszüntetésében. A bántalmazott társadalmi reintegrációja érdekében maximum öt év időtartamra ún. félutasház-szolgáltatás is nyújtható, ennek keretében a krízisközpontból, illetve a családok átmeneti otthonából kikerült bántalmazott család számára lakhatást és az életvezetéshez szükség szerinti segítséget kell biztosítani. A szolgáltatás igénybevételének feltétele, hogy a bántalmazottat foglalkoztassák, továbbá vállalja az előtakarékosági programban és a társadalmi reintegrációt segítő programban való részvételt. A családok átmeneti otthona működhet titkos menedékházként is. A titkos menedékház legfőbb feladata, hogy legfeljebb fél év időtartamra befogadja és teljes körűen ellátja a kapcsolati erőszak miatt krízishelyzetbe került, illetve otthontalanná vált bántalmazottat és gyermekét, valamint a bántalmazott családot.

4.30. A gyermekvédelmi szakellátások és céljuk

A gyermekvédelmi szakellátás keretében biztosítani kell az ideiglenes hatállyal elhelyezett, vagy nevelésbe vett gyermek otthont nyújtó ellátását, valamint a fiatal felnőtt további utógondozói ellátását, továbbá a szakellátást más okból igénylő gyermek teljes körű ellátását.

A gyermekvédelmi szakellátások a következők:

- a) Otthont nyújtó ellátás**
- b) Utógondozói ellátás**
- c) Nevelőszülők**
- d) Gyermekotthon**
- e) Területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás**

4.31. Az otthont nyújtó ellátás

Az otthont nyújtó ellátás keretében biztosítani kell az ideiglenes hatállyal elhelyezett, a nevelésbe vett gyermek számára az átmeneti gondozást, a családi környezetébe történő visszahelyezését előkészítő,

családi kapcsolatainak ápolását segítő családgondozást, vagy ha ez nem lehetséges, az örökbefogadásának elősegítését, illetve a családjába történő visszailleszkedéshez, önálló életének megkezdéséhez szükséges utógondozást. Az otthont nyújtó ellátás keretében különleges ellátást kell biztosítani a tartósan beteg, a fogyatékos, és a három év alatti gyermek számára. Speciális ellátást a súlyos személyiségfejlődési, érzelmi élet- és impulzuskontroll-zavarokkal küzdő, illetve súlyos pszichotikus vagy neurotikus tüneteket mutató gyermekeknek, a súlyos magatartási és beilleszkedési zavarokat vagy súlyos antiszociális viselkedésformákat tanúsító gyermekeknek, valamint az alkohol, drog és egyéb pszichoaktív szert használó gyermekek számára kell biztosítani. A különleges és a speciális ellátást együttesen kell biztosítani a különleges és speciális szükségletet egyidejűleg mutató gyermekek, úgynevezett kettős szükségletű gyermekek számára. Az otthont nyújtó ellátás során a gyermekek helyzetét figyelemmel kell kísérni, és a gyermekvédelmi szakértői bizottság véleménye, vagy a gyermekvédelmi gyám kérelmére felül kell vizsgálni. Az utógondozói ellátás lakhatást és ha szükség van rá, akkor további ellátást is biztosíthat a nevelésbe vételből kikerült fiatal felnőttek részére. Az otthont nyújtó ellátást elsősorban a nevelőszülő, ennek hiányában a gyermekotthon, továbbá a fogyatékosokat gondozó bentlakásos intézmény, vagy fogyatékosok vagy pszichiátriai betegek otthona nyújthatja, a gyermek igényétől függően.

4.32. Az utógondozói ellátás

Az utógondozói ellátás keretében a fiatal felnőtt részére utógondozást és szükség szerinti ellátást kell biztosítani. Az ellátást a nevelőszülő, a gyermekotthon, az utógondozó otthon, illetve lakhatást nyújtó külső férőhely, különösen albérlet vagy egyéb hely biztosítja. Az ellátást nyújtó és a fiatal felnőtt az utógondozói ellátás konkrét formájáról, módjáról és mértékéről a külön jogszabályban foglaltak szerint megállapodást köt. Az utógondozói ellátást nyújtónak és a fiatal felnőttnek az utógondozói ellátásról megállapodást kell kötnie. A megállapodás megkötésekor figyelemmel kell lenni a fiatal felnőtt vagyoni, jövedelmi viszonyaira, egészségi állapotára és személyiségére, családi körülményeire, tanulmányai folytatására, kötelezettségeire. Az ellátást igénybe vevő fiatal felnőttnek az ellátásért térítési díjat kell fizetnie.

4.33. A nevelőszülők

A jelenlegi gyermekvédelmi szakellátások közül talán nevelőszülő a legfontosabb, ennek jelentőségét érzékelteti, hogy a csak a Pest Megyei Gyermekvédelmi Szakszolgálat által működtetett nevelőszülői hálózatban mintegy 350 nevelőszülő több mint 800 gyermekről gondoskodik. A nevelőszülőkre vonatkozó szabályozás részben Gyvt.-ben, részben pedig a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony és a helyettes szülői jogviszony egyes kérdéseiről szóló 513/2013. (XII. 29.) Korm. rendeletben található, a szabályozás részletessége miatt csak annak a főbb részeire térek ki.

A nevelőszülő 24. életévét betöltött, gondnokság és támogatott döntéshozatal hatálya alatt nem álló, büntetlen előéletű személy lehet, aki a gondozásába helyezett gyermeknél legalább tizennyolc, de legfeljebb ötven évvel idősebb, és személyisége, egészségi állapota és körülményei alapján alkalmas a nevelőszülői feladatok ellátására. A nevelőszülőnek emellett rendelkeznie kell a megfelelő szakképesítéssel. A speciális nevelőszülő az a nevelőszülő, aki alkalmas a súlyos pszichés vagy súlyos disszociális tüneteket mutató, vagy pszichoaktív szert használó, speciális ellátást igénylő gyermek kiegyensúlyozott nevelésére, míg a különleges nevelőszülő az a nevelőszülő, aki alkalmas a beteg, fogyatékos vagy három év alatti különleges ellátást igénylő gyermek kiegyensúlyozott nevelésére. A nevelőszülő legfeljebb hat gyermek és fiatal felnőtt együttes ellátását biztosíthatja, ebbe bele kell érteni a saját kiskorú gyermekeit is, speciális nevelőszülő esetén a létszámot minden speciális szükségletű ellátott gyermek esetén egy fővel csökkenteni kell. Ha a különleges nevelőszülő egy vagy két fő különleges szükségletű gyermeket lát el, a létszámot egy fővel, ha három vagy négy fő különleges szükségletű gyermeket lát el, akkor két fővel kell csökkenteni. Ha a nevelőszülő, a speciális nevelőszülő vagy a különleges nevelőszülő kettős szükségletű gyermek teljes körű ellátását biztosítja, a létszámot minden kettős szükségletű gyermek esetén egy fővel kell csökkenteni. Indokolt esetben, főképp testvérek együttes elhelyezésénél az előírt gyermeklétszámtól el lehet térni.

A nevelőszülőnek saját háztartásában kell teljes körű ellátást nyújtania az ideiglenes hatállyal elhelyezett, vagy a nevelésbe vett gyermekek számára egyéni gondozási-nevelési terv alapján. Ennek érdekében a nevelőszülőnek elő kell segítenie a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, személyisége kibontakozását, a gyermek vér szerinti családjába való visszakerülését, vagy ha ennek feltételei fennállnak, az örökbefogadó családnál történő elhelyezését. A nevelőszülőnek emellett elő kell segítenie a gyermek vallási vagy lelkiismereti meggyőződésének szabad megválasztását, kinyilvánítását, gyakorlását, hit- és vallásoktatásban való részvételét, és fel kell készítenie a gyermeket az önálló életvezetésre. A nevelőszülőnek a gyámhatóság határozata alapján továbbá biztosítania kell a kapcsolattartást az erre feljogosított szülővel és hozzátartozóval. A nevelőszülő az alapfeladatok ellátásán túl még elláthatja a tartósan beteg, a fogyatékos vagy a három év alatti gyermekek gondozását, nevelését, a súlyos pszichés vagy súlyos disszociális tüneteket mutató, vagy a pszichoaktív szert használó gyermekek gondozását, nevelését, továbbá a kettős szükségletű gyermekek gondozását is, továbbá részt vállalhat az egyéni elhelyezési tervben foglaltak szerint a vér szerinti család komplex gondozásában, és elláthatja a helyettes szülői feladatokat is. A nevelőszülő ezen kívül utógondozói ellátást is nyújt. A nevelőszülőt az ideiglenes hatállyal elhelyezett, a nevelésbe vett gyermek, valamint a volt gondozott fiatal felnőtt ellátására nevelési díj illeti meg, ennek legkisebb összege gyermekeként, vagy fiatal felnőttként az öregségi nyugdíjminimum 120%-a, nevelési díj mellett a nevelőszülőt az ellátott gyermek után járó családi pótlék is megilleti. A nevelési díjnak az öregségi nyugdíjminimum 150%-át meg kell haladnia, ha a nevelt gyermek súlyos pszichés vagy súlyos disszociális tüneteket mutat, vagy pszichoaktív szert használó vagy kettős szükségletű, míg a tartósan beteg, fogyatékos vagy három éven aluli nevelt gyermek esetében a nevelési díj legkisebb mértéke az öregségi nyugdíjminimum 140%-a. A nevelőszülő a nevelési díj mellett külön ellátmányban is részesül az ételmezés és a lakásfenntartás költségeinek kiegészítésére, mely nem lehet kevesebb a részére járó az éves nevelési díj 25%-ánál.

A nevelőszülői jogviszony foglalkoztatási jogviszony, mely a működtető, és a nevelőszülő, a speciális nevelőszülő vagy a különleges nevelőszülő között az ideiglenes hatállyal elhelyezett vagy nevelésbe vett gyermek részére otthont nyújtó ellátásának biztosítása céljából írásbeli keretmegállapodással létrejövő

foglalkoztatási jogviszony. A nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonyban álló nem tanúsíthat olyan magatartást, amely méltatlan a nevelőszülői hivatáshoz, és a jogviszonyának fennállása alatt, és annak megszűnését követően az azzal kapcsolatosan tudomására jutott személyes adatot csak azok kezelésére feljogosított szervnek vagy személynek hozhatja a tudomására.

A nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony tehát az írásbeli keretmegállapodás megkötésével, határozatlan időre jön létre. Az adott gyermek, fiatal felnőtt befogadásáról a működtető és a nevelőszülő kiegészítő megállapodást is kötnek. A keretmegállapodást és a kiegészítő megállapodást közös megegyezéssel módosítható, a keretmegállapodás és a kiegészítő megállapodás módosítására a megkötésére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. A nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony az kezdő időpontja, az az időpont, amelytől kezdve a gyámhatóság a határozatában a gyermek gondozási helyeként a nevelőszülő háztartását határozta meg. A nevelőszülő nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonya mellett folytathat más keresőtevékenységet is, ha az a nála elhelyezett gyermek, vagy fiatal felnőtt ellátását nem veszélyezteti.

A nevelőszülő együttműködési kötelezettség terheli, köteles együttműködni a működtetőjével, a gyermekvédelmi gyámmal, a gyermek kapcsolattartásra jogosult szülőjével és más hozzátartozójával, a gyámhatósággal, a területi gyermekvédelmi szakszolgálatokkal, és a gyermek számára ellátást, szolgáltatást nyújtó intézményekkel. A nevelőszülő köteles haladéktalanul tájékoztatni a működtetőt, ha feladatainak ellátásában tartósan akadályoztatva van vagy életkörülményeiben jelentős változás várható.

A nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony megszűnik a nevelőszülő halálával, a működtető jogutód nélküli megszűnésével, a határozott idő lejártával, vagy ha a nevelőszülő gondozásából valamennyi gyermek, fiatal felnőtt kikerült és a gyámhatóság az ezt követő három hónapon belül újabb gyermeket, fiatal felnőttet nem helyezett el a gondozásában. A nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony megszüntethető a felek közös megegyezésével, felmondással vagy azonnali hatályú felmondással. A nevelőszülőt legalább három év folyamatosan nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonyban eltöltött idő

után végkielégítés illeti meg, ha a jogviszony a működtető jogutód nélküli megszűnésével, vagy a működtető általi felmondással szűnik meg, nem jár végkielégítés a nevelőszülőnek, ha a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonya megszűnése időpontjában öregségi nyugdíjra jogosult vagy abban részesül.

A feladatainak és idejének beosztását a nevelőszülő maga határozza meg. Az egy gyermeket nevelő nevelőszülőt negyedévente egy munkanap, a kettő vagy három gyermeket nevelő nevelőszülőt negyedévente két munkanap, míg a négy vagy több gyermeket nevelő nevelőszülőt negyedévente három munkanap szabadság illeti meg. A szabadság kiadásának időpontjáról és a nevelőszülő helyettesítéséről a működtető és a nevelőszülő állapodik meg, szabadság időpontja esetében a nevelőszülő kérését lehetőség szerint figyelembe kell venni.

A működtetőnek gyermekgondozó alkalmazásával vagy megbízásával gondoskodnia kell a nevelőszülő segítségéről, ha a nevelőszülő legalább öt gyermek ellátását biztosítja, a speciális nevelőszülő segítségéről a nála elhelyezett gyermekek számától függetlenül, a különleges nevelőszülő segítségéről, ha a különleges nevelőszülő legalább három különleges ellátási szükségletű vagy kettős szükségletű gyermek ellátását biztosítja, és gyermekszámtól függetlenül nevelőszülő segítségéről a nevelőszülő szabadsága, betegsége, képzése, továbbképzése vagy egyéb akadályoztatása esetében. A gyermekgondozó személyére a nevelőszülő tesz javaslatot, aki elsősorban a nevelőszülő hozzátartozója lehet.

A nevelőszülőt tevékenységéért díjazás illeti meg, mely az alapidíjból, a kiegészítő díjból és a többletdíjből áll. Az alapidíj havonta legalább minimálbér 30%-a, ezen felül minden nála elhelyezett gyermek vagy fiatal felnőtt után kiegészítő díjként havonta legalább a minimálbér 20%-a illeti meg. A nevelőszülőt az alap- és kiegészítő díjon felül minden egyes nála elhelyezett speciális, különleges vagy kettős szükségletű gyermek után többletdíjként havonta legalább a minimálbér 5%-a illeti meg.

4.34. A gyermekotthon

A nevelőszülők mellett a gyermekotthonok a szakellátás legfontosabb elemei, bár a rendszerváltás óta az ideiglenes hatállyal elhelyezett, vagy a nevelésbe vett gyermekek ellátását az állam a nemzetközi trendeknek is megfelelően igyekszik inkább a nevelőszülői hálózat felé terelni, de a gyermekotthonok jelentőségét jelzi, hogy csak a Fővárosi Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat égisze alatt mintegy 30 gyermekotthon működik.

A gyermekotthonok otthont nyújtó ellátást biztosítanak azon az ideiglenes hatállyal elhelyezett vagy nevelésbe vett gyermeknek, akit nem nevelőszülőnél helyeztek el, utógondozói ellátást biztosít, szükség esetén pedig külső férőhelyeket működtet. A gyermekotthon továbbá befogadja az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt gyermekét, ellátás és felügyelet nélkül maradt gyermeket legfeljebb három napra, és a gyermek helyzetének rendezése érdekében kezdeményezi a szükséges intézkedéseket, továbbá a tartós betegsége, illetve fogyatékossága miatt ellátást igénylő, első életévét be nem töltött gyermeket, illetve azon nevelésbe vett gyermekeket is, akik gondozási helyükről önkényesen eltávoztak. A gyermekotthon a befogadásról tájékoztatja az ideiglenes hatállyal elhelyezett, a nevelésbe vett gyermek befogadásáról a gyámhatóságot, a gyermekvédelmi gyámot, a gyermekjóléti központot és a területi gyermekvédelmi szakszolgálatot. Az ellátás és felügyelet nélkül maradt gyermeket befogadásáról a gyermekotthon tájékoztatja a szülőt vagy más törvényes képviselőt, a gyámhatóságot, a gyermekjóléti szolgálatot, a gyermekjóléti központot és a területi gyermekvédelmi szakszolgálatot, míg az utógondozói ellátott befogadásáról tájékoztatja a gyámhatóságot és a területi gyermekvédelmi szakszolgálatot. A gyermekotthon továbbá gondoskodik az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt, valamint az átmeneti gondozásban részesülő gyermekének felvételéről, és erről értesíti a területi gyermekvédelmi szakszolgálatot, biztosítja az otthont nyújtó ellátást. A gyermekotthon emellett együttműködik a gyermekvédelmi gyámmal és elősegíti feladatai ellátását, és az otthont nyújtó ellátás rendszeres felülvizsgálatának előkészítését, ennek megfelelően elősegíti a gyermek és családja kapcsolattartását, és a gyermek családjába történő visszatérését, rendszeresen tájékoztatja a gyámhatóságot a gyermek és a szülő kapcsolattartásáról a gyermek örökbefogadhatónak

nyilvánítása érdekében, felkészíti a gyermeket a családi életre és az önálló életvezetésre, elősegíti, hogy a gyermek iskolai tanulmányait sikeres befejezze, és készüljön az önálló életre, továbbá utógondozást biztosít. A gyermekotthon nevelőszülői hálózatot is működtethet, ennek működtetése esetén ellátja az ehhez szükséges feladatokat. A gyermekotthon külön jogszabályban meghatározott szakmai szabályokhoz igazodóan alakítja ki szervezetét, nevelési-gondozási rendszerét, és szakmai programját. A gyermekotthon kötelező feladatain túl a gyermekek vagy várandós anyák átmeneti gondozását is biztosíthatja.

A speciális gyermekotthon, lakásotthon, a gyermekotthon speciális csoportja vagy a gyermekotthon az ideiglenes hatállyal elhelyezett vagy a nevelésbe vett súlyos pszichés vagy súlyos disszociális tüneteket mutató, pszichoaktív szert használó és a kettős szükségletű gyermekek számára nyújt - ugyanazon a gondozási helyen legfeljebb két évig, indokolt esetben ezt meghaladóan is - ellátást, illetve utógondozói ellátást. A speciális gyermekotthon bentlakásos ellátás keretében végezheti a megyei, fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság felkérésére a gyermek személyiségvizsgálatát.

A gyermekotthon legalább 12, legfeljebb 48 gyermek, lakásotthon pedig legfeljebb 12 gyermek ellátását biztosíthatja. A speciális, különleges vagy kettős szükségletű gyermeket fogadó lakásotthon speciális vagy különleges lakásotthonként működik. Abban az esetben, ha a gyermekotthon csak a fiatal felnőttek utógondozói ellátását biztosítja, a akkor gyermekotthon utógondozó otthonként működik.

4.35. A területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás

A területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás feladatai többértékűek, többek között ellát a gyermek elhelyezésével, az örökbefogadással, a gyermek törvényes képviselőjével kapcsolatos, illetve egyéb szolgáltatási szervezési feladatok is. Az elhelyezés körében a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás tesz javaslatot az ideiglenes hatályú elhelyezést követően, valamint a nevelésbe vételi eljárás vonatkozásában a gyermek ideiglenes és otthont nyújtó ellátást biztosító gondozási helyére. Ennek érdekében kijelöli az ideiglenes hatállyal elhelyezett vagy nevelésbe vett gyermeket ideiglenesen

befogadó nevelőszülőt vagy gyermekotthont. A gondozási hely meghatározása érdekében a gyermekvédelmi szakszolgáltatás a gyámhatóság megkeresésére végzi el a gyermek személyiségvizsgálatát, elkészíti a gyermekre vonatkozó szakmai véleményt és előkészíti az elhelyezési javaslatot, valamint gyermek egyéni elhelyezési tervét. A gyermekvédelmi szakszolgáltatás ideiglenesen befogadó nevelőszülői feladatokat ellátó nevelőszülői hálózatot és gyermekotthont működtethet.

Az örökbefogadással kapcsolatban a gyermekvédelmi szakszolgáltatás ellátja az előkészítő feladatokat, ebbe beletartozik a titkos vagy nyílt örökbefogadásának előkészítése, a nevelésbe vett gyermek örökbefogadhatóvá nyilvánításának és örökbefogadásának előkészítése, valamint nyílt örökbefogadás esetében a vér szerinti szülő és az örökbe fogadni szándékozó személy kapcsolatfelvételének előkészítése. A gyermekvédelmi szakszolgáltatás mindemellett nyilvántartást vezet az örökbefogadhatónak nyilvánított, illetve a más okból örökbefogadható nevelésbe vett gyermekekről, valamint az örökbefogadható gyermekekről, tájékoztatja az örökbe fogadni szándékozókat az örökbefogadás feltételeiről, ezen kívül az örökbe fogadni szándékozókról a körülményeinek, alkalmasságuk vizsgálata és az örökbefogadást szabályozó jogszabályokban rögzített szakmai követelmények figyelembevételével szintén nyilvántartást vezet. A gyermekvédelmi szakszolgáltatás továbbá gondoskodik az örökbefogadás előtti tanácsadás és örökbefogadói tanfolyam, valamint az örökbefogadás utáni segítséget nyújtó szolgáltatások megszervezéséről, a nemzetközi örökbefogadási ügyekben eljáró központi hatóság megkeresésére külföldi állampolgárságú gyermek örökbefogadását követően jelentést készít az örökbefogadás helyzetéről, és figyelemmel kíséri az örökbe fogadni szándékozóhoz kötelező gondozásba kihelyezett gyermekek beilleszkedését, ellátását, gondozását és tapasztalatairól tájékoztatja a gyámhatóságot. A gyermekvédelmi szakszolgáltatás a titkos örökbefogadás előkészítése érdekében is ellát különböző feladatokat, többek között kiválasztja a gyermek számára a legmegfelelőbb örökbefogadó szülőt, felkészíti a gyermeket és az örökbe fogadni szándékozót az örökbefogadásra, valamint javaslatot tesz a gyermek örökbefogadó szülőhöz történő kötelező gondozásba történő kihelyezésére és azt figyelemmel kíséri, továbbá javaslatot tesz az örökbefogadás engedélyezésére. A területi gyermekvédelmi szakszolgálat a nyílt örökbefogadás elősegítése érdekében is lát el feladatokat, többek között örökbefogadást elősegítő szolgáltatást nyújt,

a szolgáltatást igénybe vevővel megállapodást köt, továbbá a gyermekvédelmi szakszolgálat köti meg a megállapodást azzal a vér szerinti szülővel és örökbe fogadni szándékozóval is, akik együtt kérik a nyílt örökbefogadást elősegítő szolgáltatást.

Az örökbefogadás utánkövetésével kapcsolatos feladatok körében a területi gyermekvédelmi szakszolgálat a jogerősen lezárult örökbefogadást utánköveti, és az örökbe fogadó szülő és örökbe fogadott gyermek számára az örökbefogadás utánkövetése keretében, legfeljebb öt évig figyelemmel kíséri a gyermek örökbefogadó családjába és új környezetébe történő beilleszkedését, és a gyermek nevelését személyes tanácsadással segíti. A területi gyermekvédelmi szakszolgálat az örökbe fogadni szándékozóknak, az örökbefogadó családok és az örökbefogadottaknak klubot, vagy segítő csoportot is működtethet. A területi gyermekvédelmi szakszolgálat az utánkövetésről kötelezően tájékoztatja gyámhatóságot.

A törvényes képviselői feladatok ellátásának kapcsán a gyermekvédelmi szakszolgálat a Ptk. 4:177. § szerinti, a gyámhatósági eljárásban a családjában élő vagy a nevelésbe vett gyermek érdekére tekintettel elrendelt vagy a szülők kérelmére biztosított közvetítői eljárás esetén közvetítőt biztosít. A közvetítő a támogatott közvetítői eljárás keretében nyújt szolgáltatást az érintett szülők és gyermekek számára.

A gyermekvédelmi szakszolgáltatás a gyermekvédelmi gyámság alatt álló gyermek gyámjával gondozási helyével együttműködve, a gyermek gondozójának egyéni program szerinti gondozási, nevelési tevékenysége segítése érdekében elkészíti a gyermek egyéni gondozási-nevelési tervét, jelzi a gyámhatóságnak, ha a gyermekvédelmi gyám vagy az egyes gyámi feladatok ellátására gyámként kirendelt nevelőszülő gyámi tisztségéből való felmentése vagy felfüggesztése indokolt, továbbá szervezi az elhelyezési terv végrehajtását, és ennek érdekében elősegíti a vér szerinti család és a gyermek közötti kapcsolat helyreállítását, vagy fenntartását. A gyermekvédelmi szakszolgáltatás az ideiglenes hatállyal elhelyezett, a nevelésbe vett gyermek törvényes képviselőjének ellátása érdekében biztosítja a gyermekvédelmi gyámi tevékenységet és az eseti gyámi feladatok ellátását.

Szolgáltatási és szervezési feladatai ellátása körben a gyermekvédelmi szakszolgáltatás szaktanácsadás keretében szakmai, módszertani segítséget nyújt a személyes gondoskodásra irányuló szakfeladatok ellátásához és javaslatot készít a szakellátás fejlesztésére és elősegíti a tudományos kutatómunka gyakorlati alkalmazását. A területi gyermekvédelmi szakszolgálat szolgáltatási, szervezési, tanácsadói és szakértői feladatokat is végez. Tevékenysége körében a működteti a gyermekvédelmi gyámi, eseti gyámi hálózatot és a gyermekek ideiglenes hatályú elhelyezését biztosító nevelőszülői hálózatot és gyermekotthonot, javaslatot tesz az ideiglenes hatállyal elhelyezett gyermekek ellátását biztosító nevelőszülőre, gyermekotthonra, ezen kívül ügyeleti szolgálatot gyermekvédelmi szakértői bizottságot is működtet.

V. Záró gondolatok

5.1. Néhány aktuális problémák a gyermekvédelem rendszerével kapcsolatosan

A dolgozat záró részében a gyermekvédelem egyik, bár sajnos nem egyedüli problémájával foglalkozom kicsit részletesebben annak okán, hogy a közelmúltban két igen szomorú és sajtóban nagy port felvert ügy kapcsán is előkerültek a gyermekvédelmi jelzőrendszer működésével kapcsolatos problémák. Bár a Szigetszentmiklóson történt gyermekbántalmazási ügyben a tanulmány írásakor még nem született bírósági jogerős ítélet, de annyi már eddig is tudható az ügyről, ami bőven elég arra, hogy a jelzőrendszer működésének problémáira rávilágítson. Az ügyben vádlottként szereplő házaspár három gyermeket nevelt, a gyerekek óvodába, majd iskolába jártak. A gyerekeket a szülők nagyon elhanyagolták, az óvodába, iskolába, és az orvoshoz is koszosan, mosdatlanul jártak, a vád szerint bántalmazták is őket, ez azonban hosszú ideig nem tűnt fel a jelzőrendszer tagjainak. Bár a védelembe vételt a gyámhatóság már 2005 májusában elrendelte, így a gyermekjóléti szolgálat és gyámhatóság munkatársai is rendszeresen látták a gyerekeket, de nekik sem tűnt fel évekig semmi, a gyerekek csak közel 7 év után, 2012 januárjában kerültek átmeneti nevelésbe vételre, és ettől kezdve nevelőszülőkhöz. Az ügyben az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala is vizsgálatot indított és

jelentésében megállapította, hogy a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjai között a jelzéseken kívül nem volt érdemi együttműködés, a kiemelés eljárása pedig elhúzódott, amiben közrejátszhattak a gyermekvédelmi szakszolgálat anyagi nehézségei is. A gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjainak felsorolását és kötelezettségeit a Gyvt. 17. § (1) és (2) bekezdései tartalmazzák, a jelzőrendszer tagjaként meghatározott intézmények és személyek kötelesek jelzéssel élni a gyermek veszélyeztetettsége esetén a gyermekjóléti szolgáltatást nyújtó szolgáltatónál, és kötelesek hatósági eljárást kezdeményezni a gyermek bántalmazása, illetve súlyos elhanyagolása vagy egyéb más, súlyos veszélyeztető ok fennállása, továbbá a gyermek önmaga által előidézett súlyos veszélyeztető magatartása esetén. A jelzőrendszer tagjainak kötelezettségeik elmulasztása esetén a Gyvt. 17. § (4) bekezdése alapján fegyelmi eljárással kell számolniuk. A jogalkotó az egyes szociális és gyermekvédelmi tárgyú törvények módosításáról szóló 2016. évi CLXVI. törvényben, reagálva a megfogalmazott kritikákra a Gyvt. 17. §-ának rendelkezéseit kiegészítette, többek között azzal, hogy a kormányhivataloknak szakmai támogatást kell nyújtaniuk a jelzőrendszeri tanácsadóknak, valamint évente egyszer össze kell hívja őket és közösen kell értékelniük a megye gyermekvédelmi jelzőrendszerének működését. Ezt meghaladóan az erre kijelölt szerv ezentúl köteles gondoskodni a jelzőrendszer hatékony működését és fejlesztését szolgáló képzések szervezéséről, módszertan kidolgozásáról, és 24 órás, ingyenesen hívható telefonos szolgáltatás működtetéséről. Kérdés, hogy ezek az intézkedések mennyire fogják javítani a jelzőrendszer működését. Iránymutatásként szolgál a jelzőrendszer tagjai számára az Emberi Erőforrások Minisztériumának A gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer működtetése kapcsán a gyermek bántalmazásának felismerésére és megszüntetésére irányuló szektorsemleges egységes elvek és módszertan című módszertani útmutatója, mely az interneten mindenki számára elérhető és 59 oldalon keresztül taglalja a jelzőrendszerre vonatkozó jogi szabályokat, a bántalmazás felismerésének módját és az azt követő teendőket. A probléma azonban az, hogy a jelzőrendszer tagjainak túlnyomó része, főként a gyerekekkel legtöbbet érintkező köznevelési intézményekben dolgozó óvónők és pedagógusok a módszertani útmutatót nem igazán ismerik, annak igen tömör, rengeteg jogszabályi hivatkozást magába foglaló tartalma miatt megértése egyébként sem egyszerű feladat. A megoldást az jelentené, ha a jelzőrendszer tagjai megfelelő képzésben részesülnének arról, hogy hogyan ismerjék fel a gyermekbántalmazást, az elhanyagolást vagy egyéb

súlyos veszélyeztető okokat és hogyan tegyék meg a megfelelő intézkedéseket. Ezzel talán meg lehetne előzni a fent ismertetett szomorú esethez hasonló esetek további megismétlődését. A Gyvt. 17. § (7) bekezdésének hatályba lépése, mely állami feladattá teszi a jelzőrendszer tagjainak képzését talán javíthat a helyzeten, persze csak akkor, ha a képzések megszervezéséről és lebonyolításáról való gondoskodás megtörténik.

5.2. Összegzés

Tanulmányomban összegzést kívántam adni a gyermekvédelem hazai intézményrendszeréről, összességében megállapítható, hogy a szabályozás gerincét adó Gyvt. egyelőre még úgy, ahogy megfelel a vele szemben támasztott elvárásoknak és komplex módon, a nemzetközi jogi normákkal összhangban álló módon szabályozza a gyermekvédelem területét. Azonban már régóta megjegyezhető, hogy a számtalan módosítás, a kiegészítő alsóbb szintű jogszabályok szaporodása és mind inkább átláthatatlan rendszerré válása, valamint az időközbeni, mind a gyerekvédelem, mind a hazai, uniós és nemzetközi jogi környezet változása miatt lassan elérkezetté válik az idő egy teljesen új gyermekvédelmi törvény kodifikációjának megkezdésére.

Felhasznált jogszabályok jegyzéke és irodalomjegyzék:

Felhasznált jogszabályok:

- Magyarország Alaptörvénye,
- A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény és annak miniszteri indokolása,
- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény,
- A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény,
- Az egyes szociális és gyermekvédelmi tárgyú törvények módosításáról szóló 2015. évi CXXXIII. törvény,
- Az egyes szociális és gyermekvédelmi tárgyú törvények módosításáról szóló 2016. évi CLXVI. törvény,
- a lakástakarékpénztárakról 1996. évi CXIII. törvény,
- 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről,
- 513/2013. (XII. 29.) Korm. rendelet a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony és a helyettes szülői jogviszony egyes kérdéseiről,
- 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről.
- 29/2003. (V. 20.) ESzCsM rendelet a helyettes szülők, a nevelőszülők, a családi napközit működtetők képzésének szakmai és vizsgakövetelményeiről, valamint az örökbefogadás előtti tanácsadásról és felkészítő tanfolyamról

Irodalomjegyzék:

- Bódizs-Antal Julianna: Gyermekvédelmi rendszerünk napjainkban, Szakdolgozat, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolc 2013.

- Dr. Judiné dr. Vida Angéla - Dr. Bonomi Nóra Katalin - Tóthné dr. Rácz Ágnes: Gyermekvédelem I., Fiatalkorúak ügyeinek szakjogásza órai jegyzet, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar 2015.

- Pukánszky Béla: A gyermekkor története, Műszaki Könyvkiadó Budapest 2001.

- Dr. Filó Erika: Gyermeki jogok, gyermekvédelem, HVG-ORAC, Budapest 2009.

- Dr. Dickmann Mátyás: A Fővárosi Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet (GYIVI) története, publikáció a Család, Gyermek, Ifjúság 2001/3. számában, elérhető a Fővárosi Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat honlapján

(www.tegyesz.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=48&Itemid=49)

- Szikulai István: A magyar gyermekvédelem fejlődésének kulcskérdései - egy lehetséges szakmai stratégia lépései, publikáció a Kapocs III. évfolyam (2004) 5. számában, elérhető a Fővárosi Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat honlapján,

www.tegyesz.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=48&Itemid=49)

- Állami gondoskodástól a mai gyermekvédelemig, a Központ Statisztikai Hivatal tanulmánya 2012.,

www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/allamigondoskodas.pdf

- A gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer működtetése kapcsán a gyermek bántalmazásának felismerésére és megszüntetésére irányuló szektorsemleges egységes elvek és módszertan, az Emberi Erőforrások Minisztériuma által kiadott módszertani útmutató, forrás: www.klik.gov.hu/dokumentumok